

“MY POWER IS THE PEOPLE!” says Ramy Essam

Rapport om implementeringen av Malmös första fristadsprogram för musiker

Photo: Iñaki Marconi

Utförd av Ulrika Lind

På uppdrag av Malmö stad, Kulturförvaltningen

Malmö stad

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING.....	3
FRISTADSSYSTEMET.....	4
ICORN – INTERNATIONAL CITIES OF REFUGE NETWORK.....	4
<i>Verksamhetsinriktning och expansion.....</i>	<i>4</i>
<i>Värdering av ansökningar om residens.....</i>	<i>4</i>
MALMÖ SOM FRISTAD.....	5
<i>Malmö stads förutsättningar.....</i>	<i>5</i>
<i>Politisk struktur och kommunens befogenheter.....</i>	<i>5</i>
<i>Urvalsmetodik.....</i>	<i>5</i>
<i>Parallella program.....</i>	<i>6</i>
REGION SKÅNES ROLL I FRISTADSFRÅGORNA.....	7
<i>Den regionala kulturplanen.....</i>	<i>7</i>
<i>Växlande engagemang.....</i>	<i>7</i>
<i>Uppmuntran, stimulans och stöd.....</i>	<i>7</i>
FRISTADSMUSIKER 2014-2016: RAMY ESSAM, EGYPTEN.....	9
VARFÖR RAMY?.....	9
<i>Protestsånger på Tabrir-torget.....</i>	<i>9</i>
<i>Freemuse – en nyckelaktör.....</i>	<i>9</i>
<i>Freemuse och Malmö stad i samarbete.....</i>	<i>10</i>
<i>Gemensamma avvägningar.....</i>	<i>10</i>
NÄR HALVA TIDEN HAR GÅTT.....	11
<i>Från Kairo via Helsingfors till Malmö.....</i>	<i>11</i>
<i>Internationell karriär som strategi.....</i>	<i>11</i>
<i>Management och skivbolag.....</i>	<i>12</i>
<i>Lokal synlighet.....</i>	<i>12</i>
<i>Möjlighet till studier.....</i>	<i>12</i>
<i>Sakkunnigstöd från SKAP.....</i>	<i>13</i>
<i>Fristadskonstnärers särskilda prövning hos Migrationsverket.....</i>	<i>14</i>
DET NATIONELLA PERSPEKTIVET – BREDDNINGEN.....	14
<i>Statlig bidragsgivning för fristadsmusiker.....</i>	<i>14</i>
DET PROFESSIONELLA NÄTVERKET.....	15
<i>Aktivering och inriktning.....</i>	<i>15</i>
<i>Prioriteringar bland uppdrag.....</i>	<i>15</i>
<i>Aktörer.....</i>	<i>16</i>
<i>Musik i Syd.....</i>	<i>16</i>
UTVÄRDERING OCH FRAMTID.....	17
SÅ HUR HAR DET GÅTT MED IMPLEMENTERINGEN I MALMÖ?.....	17
UTMANINGAR FÖR BÅDE FRISTADSGÄST OCH OMGIVNING.....	18
<i>Revolutionens soundtrack och ett managements villkor.....</i>	<i>18</i>
<i>Verklighetsbilden i nolltoleransens sken.....</i>	<i>19</i>
<i>Professionella villkor och pro bono.....</i>	<i>19</i>
<i>Kulturskillnader – känslan av trygghet.....</i>	<i>20</i>
<i>Att vara "artist-oriented".....</i>	<i>20</i>
<i>Säkerheten främst i en "Safe Haven"?.....</i>	<i>21</i>
<i>Varför gynna en redan uppbakad musiker.....</i>	<i>21</i>
VAD HÄNDER SEN?.....	21
<i>Migrationsverkets regler.....</i>	<i>21</i>
<i>Framtidsplaner.....</i>	<i>21</i>
DEN NORDISKA DIMENSIONEN.....	22
<i>Att arbeta nordiskt med fristadsfrågorna.....</i>	<i>22</i>
<i>SafeMUSE – nordisk sakkunskap om musikfristäder.....</i>	<i>22</i>
<i>Miniresidens.....</i>	<i>23</i>
KONSTNÄRLIG FRIHET – EN MÄNSKLIG RÄTTIGHET.....	24
KONTAKTER OCH LÄNKAR.....	25

Sammanfattning

Den här rapporten beskriver implementeringen av Malmö stads första fristadsprogram för musiker.

Som utgångspunkt för rapporten ligger en stark övertygelse om yttrandefrihetens betydelse för vägen till demokratiska, fria och öppna samhällen utan censur och förtryck. Därtill en visshet om att röster från dem som ägnar sig åt att genom konstnärliga uttryck eller i akademisk kontext beskriva orättvisor måste få höras. Idag är ett stort antal konstnärer tystade av sina regimer, och sannolikt kunde många fler välja konstnärsbanan om det inte hade varit så riskfyllt. För konst är uppenbarligen en sorts makt. Reflektioner i form av texter, musik och bilder synliggör tankar och argument som vi behöver i en gemensam frihetssträvan. Det mod som många kulturskapare visar kan ge styrka åt ett helt folk.

Att vara fristad innebär ett åtagande från en stad, kommun eller region att erbjuda en förföljd konstnär eller kulturskapare bostad och stipendium under en kortare eller längre period. Avsikten är att skapa möjligheter för vederbörande att fortsätta sitt professionella arbete i ro av konstnärlig frihet. Även konstnärsdrivna initiativ för kollegiala fristäder finns.

I rapporten beskrivs hur den egyptiska musikern Ramy Essam bidrar till att vidga vyerna för vad ett fristadsresidens för musiker kan vara, och hur musikens kraft både öppnar och stänger dörrar. Professionella nätverk är en förutsättning för en musikerkarriär, men hur kan de på den korta tid ett residens varar anpassas efter individuella behov och förväntningar? Hur ska de se ut och vem betalar? De möjligheter som uppstår hos en tystad musiker som får sin munkavle avlägsnad är många, och utmaningarna är ännu flera.

Säkerhet är enligt Ramy Essam inte den främsta prioriteringen av saker som bör fungera i ett fristadsresidens – sin säkerhet har många fristadsgäster redan äventyrat gång efter annan i sitt skapande genom att vara förändringsbenägna och orädda. Nej, högst på listan står en chans att fortsätta vara kreativ, att återuppta sitt konstnärliga arbete samt en väl genomtänkt geografisk placering som erbjuder förutsättningar och nätverk för detta. Politisk vilja att stå upp för yttrandefrihet eller att ”rädda en konstnär” är inte tillräckligt.

Rapporten synliggör också hur politiska beslut på lokal nivå, förarbetade av en målmedveten och klarsynt förvaltning, kan klinga ända in i FN.

“My friends are now suffering more than ever and I’m fine. I don’t want to say I’m feeling guilty, but it’s a very hard time to be away.”

(Ramy Essam, intervjuad för det amerikanska nätmagasinet Buzzfeed, april 2015)

(I rapporten används orden kulturskapare, konstnär, gästkonstnär eller fristadsgäst som samlingsnamn för utövare inom samtliga konstuttryck, inkluderat akademiker, författare, skribenter och kulturskapare. Detta för att signalera att breddningen från att enbart erbjuda författare och skribenter en fristad till att inkludera ett brett spektra av yrkesutövare inom konstnärliga uttryck, media och forskning är ett faktum. Rapporten presenteras i samband med konferensen SAFE HAVENS 2015 den 10-11 dec 2015 i Malmö: A network conference for organizations and activists dedicated to the protection and support of human rights defenders in the fields of art, writing and academia.)

*When your words are used as evidence against you, and when you bide your true religion inside your heart
And when I see humiliation in your eyes, let's add your depression to mine
Bow your head, bow it down, you are in a democratic homeland*

*And when it's protector becomes it's thief, throwing his nation behind his back
Moving up and down while exploiting people's rights constantly, supported by the army's uniform
Bow your head, bow it, you are in a democratic homeland*

طاطى طاطى (Taty Taty)
Text: Abo Zed Bayomi
Musik: Ramy Essam

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=dyix2edk4KY>
Live från Tahrir-torget i Kairo: <https://www.youtube.com/watch?v=XE12oRkMnE8>

FRISTADSSYSTEMET

Att vara fristad enligt det system som den här rapporten refererar till innebär ett åtagande från en stad, kommun eller region att tillfälligt erbjuda en förföljd konstnär eller kulturskapare bostad och stipendium. Avsikten är att skapa en möjlighet för fortsatt verksamhet när hot eller censur stoppar uttrycksfriheten i hemlandet. Idag finns över 50 fristäder i ett 15-tal länder (nov 2015), och antalet ökar. Även konstnärsdrivna initiativ för kollegiala fristäder utvecklas.

Sverige är det land i världen som just nu har störst antal fristäder, följt av Norge och Danmark. Det betyder att nära 20 kommuner och regioner i Sverige (nov 2015) har tagit politiska beslut om att bidra till ökad yttrandefrihet genom att stå värd för en kulturskapare i behov av en tillfällig hemvist.

ICORN – International Cities Of Refuge Network

Sedan mitten av 1990-talet har städer i Europa i organiserad form erbjudit författare som utsatts för förföljelse i sina hemländer en fristad. År 2006 bildades organisationen ICORN – International Cities Of Refuge Network. Medlemskap i ICORN innebär ett åtagande från en värdstad eller -kommun att erbjuda en förföljd kulturskapare, eventuellt med familj, bostad och stipendium under maximalt två års tid. Kulturskaparen ansöker till ICORN om ett fristadsresidens. Ansökan prövas grundligt i samarbete med PEN International. Därefter matchas den sökande med en lämplig värdstad bland ICORN:s medlemmar.

ICORN:s kansli är placerat i Stavanger, Norge. Verksamheten syftar till att främja yttrandefrihet och konstnärlig frihet, försvara demokratiska värderingar och stödja internationell solidaritet med en grund i det faktum att författare och konstnärer som yrkesgrupp är särskilt utsatta för hot, censur, trakasserier, fängelse och till och med dödsdomar på grund av vad de gör; de illustrerar många gånger komplexa frågor och orättvisor samt ger röst åt tankar, idéer, debatt och samhällskritik för spridning till en bred publik. Yrkesgruppen tenderar också att många gånger vara först med att stå emot när yttrandefriheten hotas, anser ICORN. Systemet med fristäder skapar en möjlighet till tillfällig arbetsro för dem som till direkt följd av skapande verksamhet riskerar att råka illa ut. Målet är ett dynamiskt och hållbart globalt nätverk för yttrandefrihet så att så många förföljda konstnärer som möjligt kan fortsätta sina värv.

Verksamhetsinriktning och expansion

Inledningsvis erbjöds endast författare fristad. ICORN:s tidigare definition av författare har utvidgats från att främst handla om litterära skapare såsom romanförfattare och poeter till andra typer av skribenter, t ex bloggare, redaktörer och journalister. Bland ansökningar som den senaste tiden har kommit in till ICORN märks även en ökad skara kreatörer inom film och drama samt från singer-songwriters och serietecknare. Man har hörsammat att flertalet medlemsstäder uttrycker en önskan att bjuda in även andra konstnärer vars konstnärliga frihet är hotad, t ex bildkonstnärer och musiker. ICORN undersöker mot den bakgrunden utmaningar och förfrågningar gällande ett bredare upptagningsområde. ICORN:s generalförsamling beslöt 2014 om en försöksperiod där medlemsstäder kan bjuda in förföljda bildkonstnärer och musiker, förutsatt att evalueringar av ansökningar och kvalitetssäkringsprocesser likvärdiga med rådande regelverk inom ICORN genomförs. Det utvidgade upptagningsområdet ska utvärderas inför generalförsamlingen år 2018. ICORN ser inte att det finns behov av att särskilt marknadsföra försöksperioden gällande ”icke-verbala” konstnärer. Informationen kommer att spridas gradvis, tror man, och noterar att det finns andra utmaningar som kräver fokus. Viktigt för ICORN är att betrakta alla konstuttryck som likvärdiga så att yttrandefriheten förblir det viktiga, inte genom vilket uttryck något framförs. Man vill inte se en ”kamp mellan professioner” utan fortsätta koncentrera sig på varje enskild kulturskapare och dennes alster.

Enligt vad som framkommer i ICORN:s strategiska plan har organisationens utveckling de senaste åren kraftigt bidragit till en ökad kännedom om verksamheten bland nästan alla organisationer som arbetar med frågor som rör mänskliga rättigheter och yttrandefrihet. Med en stark rot i den egna identiteten av att vara en aktör som främst arbetar med att skydda och främja författare sker idé- och erfarenhetsutbyten både med andra ”human rights defenders”-organisationer samt direkt med kulturskapare. Man fortsätter också sitt redan etablerade samarbete med Europeiska kommissionen. Förfrågningar om konsultation och samverkan från konstnärsorganisationer ökar enligt ICORN i takt med att det har blivit mera synligt att även konstnärer inom andra uttryck än litteraturen är utsatta för förföljelser och hot.

Värdering av ansökningar om residens

En viktig del av fristadssystemet är bedömningen av konstnärers ansökningar om fristad. Organisationen PEN International är det övergripande värderingsorgan som bistår ICORN med bedömningar kring varje enskild ansökan. PEN International arbetar med att främja litteratur och uttrycksfrihet. Mer än 100 länder finns representerade i medlemsnätverket. PEN, liksom t ex Freemuse (se nedan), offentliggör rapporter om förföljelse av konstnärer, rapporter som också används av FN och UNESCO som sakkunnigunderlag. I sin tur kan PEN hämta in särskild sakkunskap kring olika uttrycksområden från t ex Amnesty International, Reporters without borders, Cartoonists

Rights Network med flera. På musikområdet ser ICORN organisationer som Freemuse som ovärderliga i att bistå vid bedömningar av ansökningar som gäller musiker.

Med anledning av utvidgningen ser ICORN skäl att stärka allianserna med partners och experter inom konstnärorganisationer, och att detta bör vara prioriterat i verksamheten. Samtidigt vill man värna en av grunderna till att PEN International har en övergripande status i kvalificeringsprocessen, nämligen att ICORN och PEN under tio års tid har utvecklat en stark gemensam kompetens att värdera exakt *vad* det är i ett verk – oftast en text, men det kan också gälla en teckning, en sång, en bild eller en skulptur – som gör att kulturskaparen blir förföljd.

Malmö som fristad

Malmö stads förutsättningar

Malmö är Sveriges tredje största stad med en befolkning på ca 320 000 personer. Runt 30 % av malmöborna är födda i utlandet. Det finns ett rikt musikliv med ett flertal scener, arrangörer och inspelningsmöjligheter för professionella artister. Malmö ligger i en kreativ region med utmärkta kommunikationer till huvudstaden Stockholm med tåg eller flyg och till den danska huvudstaden Köpenhamn, endast 30 min med pendeltåg över Öresundsbron. I Malmö bor människor med över 170 nationaliteter. Att vara fristad ger Malmö stad en möjlighet att skapa och visa engagemang i frågor som rör yttrandefrihet och konstnärlig frihet samt att erbjuda fristadskonstnärer en miljö och en tillfällig hemvist där en mångfald av kulturer finns representerade.

Malmö stad har drivit fristadsfrågorna under en längre tid och legat i framkant av utvecklingen genom att diskutera breddning mot nya uttryck i fristadssystemet. Att nå utveckling innebär ofta att tänja på gränserna för det nuvarande, vilket har gjorts genom en modig förvaltning med lyhörd politik.

Det finns samtidigt en medvetenhet hos förvaltningen att det i Malmö, liksom i övriga landet, finns krafter som vill motverka kulturell mångfald. Hat och rasism finns närvarande i samhällsbilden, och säkerheten för en fristadskonstnär kan inte garanteras till hundra procent utan ständig bevakning, något varken Malmö stad eller fristadsgästerna själva dock sällan ser som ett alternativ.

Politisk struktur och kommunens befogenheter

De politiska organ som hanterar fristadsfrågan är kommunstyrelse och kulturnämnd. Kommunstyrelsens ledamöter utses av kommunfullmäktige och arbetar främst enligt kommunallag och sitt reglemente. Kommunstyrelsen leder och samordnar kommunens arbete och yttrar sig i alla de frågor som kommunfullmäktige beslutar om samt har uppsikt över kommunal verksamhet och kommunala bolag. Kulturnämnden företräder och har det samlade ansvaret för kommunens kulturverksamhet, främjar samordning och utveckling inom kulturområdet samt bidrar till kulturutbyte och samverkan på regional nivå.

Diskussioner har förts om huruvida kommuners beslut om att bli fristäder är förenliga med kommunallagen. År 2015 sattes ett prejudikat i Kammarrätten i Sundsvall i samband med att Gävle kommun våren 2014 tog beslut om att bli fristad för förföljda bildkonstnärer och att söka medlemskap i ICORN. Moderaterna i Gävle protesterade mot beslutet och frågan prövades i förvaltningsrätten i Falun. Frågan var om Gävle hade överskridit ramarna för vad en kommun får ägna sig åt enligt kommunallagen och om medlemskap i ICORN innebar utrikespolitiska ställningstaganden. Förvaltningsrätten beslutade att Gävle kommun inte hade rätt att vara med i ICORN. Beslutet överklagades av kommunen till kammarrätten, var man fick rätt. Kommunfullmäktiges tidigare beslut skulle gälla och Gävle blev Sveriges första fristad för bildkonstnärer. Det här var första gången som fristadssystemet prövades i rätten. Medan rättsprocessen pågick pausade flera andra kommuner sina pågående diskussioner om att bli fristäder i väntan på beslutet angående Gävle. Efter att domen föll har energi på nytt kommit in i systemet.

Urvalsmetodik

I mars 2010 inrättades programmet Fristad hos Malmö stad. Inför att Malmö skulle ta emot sin första fristadsgäst, den iranska författaren, journalisten och kvinnorrättsaktivisten Parvin Ardalán som anlände i april 2010, upparbetades ett större kontaktnät. En informationsträff arrangerades där Malmö Kulturstöd informerade om fristadsprogrammets grunder, sekretessfrågor och liknande. Därefter fortsatte Malmö Kulturstöd att aktivt arbeta med att stärka och utveckla nätverket kring den gästade författaren. Strategin visade sig vara framgångsrik och har blivit uppmärksammas på olika sätt inom fristadsnätverket nationellt. Ansvaret för Fristad Malmö ligger numera centralt på kulturförvaltningens utvecklingsenhet i tätt internsamverkan med Stadsbiblioteket.

Den gängse modellen vid val av fristadsgäst är att organisationen ICORN anges de förutsättningar som värden (staden, kommunen) anser är speciella för orten, varpå ICORN:s funktionärer letar efter matchande kandidater i sin förteckning över personer med skyddsbehov. Utifrån det får värden ett förslag på ett antal yrkesutövande konstnärer. I samråd med ICORN väljs sedan ut den person som ska erbjudas residens för de kommande två åren. I Malmö ville man ta fram en egen metod för att välja gäst till fristadsprogrammet och tog beslut om att val av fristadsgäst fortsättningsvis skulle göras i samarbete med ICORN, men att kulturförvaltningen dessutom skulle ”undersöka möjligheten att bjuda in någon form av referensgrupp/intressegrupp bestående av representanter för såväl kulturinstitutioner i Malmö som det fria litterära kulturlivet”. Gruppen skulle ”utgöra ett grundläggande nätverk som erbjuder en kollegial plattform för fristadsförfattaren, samt eventuellt vara delaktig i urval utifrån ICORN:s förslag till nya fristadsförfattare framöver.”

Beslutet innebar att Malmö Kulturstöd fick ansvar för att sätta samman en lokal nätverksgrupp med representation från olika delar av det oberoende kulturlivet och andra relevanta instanser. Detta har följt med som en del i metodiken och gäller även framöver. Tungt vägande kriterier i bildandet av nätverksgrupp är huruvida deltagande personer har varit eller avser att vara engagerade i fristadsprogrammet samt att gruppen är brett sammansatt; ett syfte är att uppmuntra ledamöternas engagemang för den kommande gästen. De ledamöter som inte medverkar inom ramen för ordinarie tjänst eller uppdrag erhåller mötesarvode.

En av avsikterna med att ge fristadsgäster tillgång till ett nätverk inom det oberoende kulturlivet är att skapa distans till kommunens tjänstemän. ”Det är alltid en bärkraft att en regimkritisk person, med ibland bristande förtroende för myndigheter, inte bara bjuds in av just sådana. Att på så vis inte stå till svars inför eller på annat vis vara beroende av sin värd tror jag är relevant för en person i fristad. För att ha konstnärlig frihet måste man erfara ett visst mått av oberoende” (Fredrik Elg, t.f. utvecklingschef, Malmö stad). I Malmö ser man det som en av de viktigaste prioriteringarna att se till att det finns en stark kollegial och social bas för den som kommer till staden. Det finns också en medvetenhet om att det ur fristadsgästens perspektiv kan variera huruvida det är den myndighetsmässiga, institutionella eller ”aktivistiska” hjälpen som är att föredra. Tidigare fristadsförfattare har vittnat om att en god infrastruktur vad gäller sociala och kollegiala kontakter även kan vara till fördel i kommande ansökningar om uppehållstillstånd eller för ett förlängt arbetstillstånd.

Inför mottagande av en fristadsgäst utses en fristadskoordinator som också är sammankallande för nätverksgruppen. Gemensamt definieras vad Malmö kan erbjuda för kompetenser och andra, större nätverk. Utifrån detta tar ICORN fram en lista på ett antal kandidater som matchar Malmö. Fristadskoordinatören tar tillsammans med ansvarig institutionschef fram ett förslag på fristadsgäst utifrån ICORN:s lista. Förslaget läggs fram för beslut i kulturnämnden. Eftersom processen handlar om enskilda personers säkerhet ska ärendet vara belagt med sekretess.

I kulturnämndens beslut om tillvägagångssätt noteras även vikten av att fristadsgästen har koordinators stöd vid utslussningen, samt att tid ska byggas in (runt 6 månader) för att utvärdera varje fristadsperiod innan nästa påbörjas. Man vill dock ha med i beräkningen att processer kan behöva påskyndas om säkerheten kring kommande gäst kräver det, då fristadsprogrammet har den naturen.

Parallella program

Sedan 2014 har Malmö ett utvidgat fristadsprogram; Malmö är fristad för förföljda författare inom ICORN-systemet sedan 2010 och har utökat med ytterligare ett program från 2014, det vill säga att man står värd för en författare och en musiker parallellt. I oktober 2014 togs en musiker från Egypten emot, och i maj 2015 anlände en författare från Nigeria. På så vis vill man ta sig an yttrandefrihetsfrågan från flera håll och förstärker stadens kulturliv med flera internationella aktivister, vilket man menar har betydelse för Malmös internationellt präglade befolkning. De två första fristadsförfattarna har tydligt påverkat det offentliga samtalet lokalt, nationellt och nordiskt. Båda har ansökt om och beviljats permanent uppehållstillstånd och finns kvar för att fortsatt dels vara en del av Malmös kulturliv, dels bidra med kunskap och erfarenheter gällande fristadsprogrammet och andra prioriterade kultursatsningar (t ex genom projektet Women making history, <http://womenmakinghistory.tumblr.com/>). Öppningen mot flera konstområden har gjort att intresseorganisationer i Malmö, t ex inom film och serieteckning, har visat intresse för att delta i fristadsarbetet.

Malmö högskola vill utveckla redan påbörjat samarbete med Fristad Malmö. Malmö högskola är medlem i det internationella nätverket Scholars at Risk som har sin bas vid New York University. Nätverket samlar uppemot 300 lärosäten som medlemmar världen över, varav sju i Sverige. Utvecklingen av samarbetet kan enligt Malmö högskola handla om att koordinera praktiska aspekter till att bedriva gemensamma aktiviteter.

Malmös erfarenheter används även för att hitta nya vägar att arbeta med fristadsfrågorna internationellt, bland annat genom The South African ICORN Project i ett ”syskonutbyte” med Kapstaden. Projektet visar på den holistiska syn som är en del av Malmös profilering i fristadsfrågorna, där alla arbetar gemensamt oavsett roller, hierarki eller organisatorisk tillhörighet.

Region Skånes roll i fristadsfrågorna

Region Skåne är sedan 2010 medlem i ICORN. Medlemskapet passar bra in i regionens kulturpolitik genom vilken regionen ska "bidra till ett dynamiskt, öppet och demokratiskt samhälle präglad av respekt för konstnärlig friheten och rätten att fritt uttrycka sina åsikter". Ambitionen är att bilda ett regionalt nätverk av kommuner som vill erbjuda en trygg tidsbegränsad hemvist för förföljda kulturskapare. Av kommuner i Skåne är det idag Malmö, Lund och Helsingborg som har beslutat om att vara fristäder.

Den regionala kulturplanen

Region Skånes roll i arbetet för fristäder i Skåne uppger man vara att

- informera om fristadsbegreppet för att engagera fler
- underlätta för kommuner som vill bli fristäder
- samordna kontakter med ICORN, PEN och Statens kulturråd
- skapa och stärka nätverk regionalt, nationellt och internationellt
- organisera och stödja utåtriktad verksamhet
- bidra till att författaren ges möjlighet till kollegiala och sociala nätverk
- dokumentera och vidareförmedla kunskap och erfarenheter

Att Region Skåne ska "verka för samordning och öka kunskapen om fristadsprogrammet i hela Skåne" framgår av den regionala kulturplan som beslutades i oktober 2015 och som ska gälla 2016-2019. Här noteras även hur ett fristadsprogram kan berika det lokala kulturlivet och bidra till internationalisering. "Genom att bli en fristad kan en kommun ge en förföljd konstnär - som inte kan verka fritt i sitt yrke i hemlandet - möjlighet att verka och samtidigt berika både sitt eget konstnärskap och värdkommunens kulturliv. Värdskapet kan samtidigt bidra till internationaliseringen av det lokala kulturlivet" (2015-10-01, Dnr 1401196). Att ordet konstnär har valts visar att regionen stöder den breddning av fristadsarbetet som pågår nationellt och internationellt, det vill säga att inkludera alla kulturskapare. Region Skåne har även beslutat att erbjuda fristadsgäster sjuk- och tandvård på samma villkor som andra boende i Skåne.

Växlande engagemang

När Region Skåne hösten 2015 resonerar kring fristadsfrågan konstateras att det engagemang som fanns i frågan vid tiden då Malmö blev fristad 2010 byggde på en engagerad kulturnämndsordförande som tog särskilt ansvar för frågorna samt ett målmedvetet driv från Malmö stad. Seminarier arrangerades, kommuner uppmanades att bli fristäder och det fanns budgeterade medel. Man var även med och bekostade författarbesök och utställningar. Idag finns inga särskilda pengar att söka för fristadsaktiviteter. Motorn på regional nivå har växlat mellan tjänstemanna- respektive politisk nivå och medborgarinitiativ. Idag arbetar två tjänstemän knutna till områdena litteratur och musik med fristadsfrågorna.

Berg- och dalbana inom kommunala styrorgan konstateras i och med de politiska vindar som blåser i regionen. Landskrona lyfts fram som ett exempel på där processen har pausats efter det att Sverigedemokraterna har fått en vågmästarroll i det kommunala styret. Region Skåne lyfter fram möjligheten för flera kommuner att samverka kring ett residens, vilket skulle ge ett mindre ensamt ansvarstagande. Man har uppfattat att de kommuner som diskuterat frågan tycker det är viktigt att snabbt komma in i ett fristadssammanhang, nationellt eller internationellt.

Uppmuntran, stimulans och stöd

Från regional nivå uppfattas att de skånska kommunerna har större behov av enskilda, konkreta hjälpinsatser än av allmänna informationstillfällen. Trots att inga sökbara fristadsmedel finns för tillfället understryker Region Skåne att kommuner är välkomna att ansöka om utvecklingsbidrag för fristadsprocesser, och att man gärna vill se fler fristäder i regionen. Kommuner som vill bli medlemmar i ICORN betalar en lägre medlemsavgift i och med det regionala medlemskapet.

Klart är att Region Skåne vill ta en större roll i fristadsfrågorna. Bland annat undersöks den modell som Västra Götalandsregionen arbetar enligt i nuläget, där regionen har en central roll som samordnare för de kommuner som är, eller diskuterar att bli, fristäder. Man tittar även på hur andra former av residensverksamhet kan samspela med fristadsinitiativ och hur internationellt samarbete kan se ut på området. Vissa regionalt finansierade verksamheter diskuterar att skapa egna residens utanför den kommunala apparaten, t ex Seriefrämjandet/The Swedish Comic Association. Region Skåne ställer sig frågan hur de regionägda verksamheterna Skånes dansteater, Malmö opera och Film i Skåne (samt Musik i Syd – regionalt finansierad verksamhet med politiskt tillsatt styrelse) kan finnas med i fristadsfrågorna.

Hur Region Skåne kan bidra till att synliggöra personer som är i fristadsresidens är något som ligger på agendan, liksom vad som ska ske för fristadsgästerna efter att deras residens löper ut. Därtill hur gymnasieskolan kan komma i kontakt med dessa personer, hur bättre möjligheter för översättning av litteratur kan skapas och hur frågorna bäst ska hanteras internt. Kulturplanen 2016-2019 slår fast att "Region Skåne vill utveckla den kompetens och samordning som gör det möjligt för Skåne att bli en region där fristadsprogrammet utgör ett inslag inte bara i stora kommuner utan även i mindre kommuner".

FRISTADSMUSIKER 2014-2016: RAMY ESSAM, EGYPTEN

Varför Ramy?

Ramy Essam (f. 1987) är rockmusiker, sångare och låtskrivare född och uppvuxen i staden Mansoura med runt 480 000 invånare i nordöstra Egypten vid Nilens strand, ungefär 120 kilometer från Kairo. Ramy studerade arkitektur och var begåvad inom bildkonst, men hade tidigt sitt hjärta i musiken. Uppmuntrad av sin äldre bror tog han sig till Kairo våren 2011 för att delta i protesterna på Tahrir-torget. Med sig hade han sin gitarr.

Protestsånger på Tahrir-torget

Med nya protestsånger för att väcka kamplust och energi bland massorna rörde han sig mellan de olika läger som hade bildats på torget. En liten scen skapades åt honom. I en sång som uppmuntrade president Mubarak att avgå fick Ramy hundratals människor att sjunga med. Sången Irhal (Försvinn) blev av den brittiska tidningen Time Out senare framröstad som en av de mest världsförändrande sångerna genom tiderna. När egyptisk militär i mars 2011 rensade torget från demonstranter blev Ramy tillfångatagen, arresterad och torterad. Innan dess hade han syns på nationella och internationella nyheter, till exempel i intervju på CNN:s ”60 minutes”, och blivit ett känt namn. (CNN-intervju på plats på Tahrir-torget sköts fram flera gånger då Ramy var upptagen av protestaktioner, och när den väl kunde genomföras filmades Ramy i korta avsnitt då han behövde hjälp med engelskan.)

Slagen och förödmjukad men stark i sinnet släpptes Ramy. Han fortsatte efter en tids återhämtning att arbeta med musiken som verktyg i kampen för frihet, men blev snabbt tystad av myndigheterna. Samma år uppmärksammades Ramy i Sverige då han mottog ett stipendium från organisationen SKAP – Sveriges kompositörer och textförfattare – i samarbete med danska Freemuse (se nedan) och Kulturrådet i Sverige för sitt demokratiska arbete under den egyptiska revolutionen. Freemuse engagerade sig i Ramys historia då organisationen hade noterat hotet kring honom samtidigt som man ansåg att han var en röst som behövde höras. I tät dialog med Malmö stad inleddes förberedelser för att kunna ta emot Ramy som fristadsgäst hösten 2014. I juni 2014 inleddes processen att ta emot honom till Malmö. Han ansökte till ICORN om fristad, och efter evaluering godkändes ansökan när fristadsbehov formellt hade konstaterats. Han anlände i oktober efter att, som en undanmanöver, ha fått ett korttidsresidens hos HIAP i Helsingfors (se nedan) medan hans ansökan till Malmö slutbearbetades.

Ramy Essam skriver i regel inte sina egna texter själv utan hämtar dem från samtida textförfattare, poeter eller från äldre egyptisk lyrik. Han inspireras av andra frihetskämpar ur landets mångtusenåriga historia och söker ständigt sin identitet genom dåtid och nutid. Sångerna framförs på arabiska, men även låtar på engelska är på gång.

Freemuse – en nyckelaktör

Freemuse – The world forum on music and censorship – är en internationell medlemsorganisation som arbetar för och försvarar konstnärlig frihet hos musiker och tonsättare världen över. Kansliet är placerat i Köpenhamn. Freemuse har en rådgivande funktion gentemot FN, en status som kan ges organisationer med särskild expertis. Man har även bistått UNESCO samt varit rådgivande i samband med FN:s särskilda rapportering gällande kulturella rättigheter. Freemuse sekretariat har verkat sedan år 2000 efter en etableringsprocess som startade i samband med den första internationella konferensen om musik och censur som arrangerades i Köpenhamn två år tidigare. Den alarmerande situationen med utbredningen av censur av musik och hot mot musikskapare föranledde konferensdeltagarna att vilja skapa en gemensam organisation. Freemuse bildades således på en stark behovsgrund formulerad av professionella musiker, journalister, forskare, skivbranschrepresentanter och beskyddare av mänskliga rättigheter. Riktlinjerna för organisationen bygger på de specifika punkter gällande musiker och tonsättare som statueras i FN:s deklaration för mänskliga rättigheter (se nedan).

Musikområdet är centralt för Freemuse, men sedan 2011 har man ett bredare arbetsområde som inkluderar även andra konstnärliga uttryck. Finansiering sker bland annat genom avtal med SIDA, med norska utrikesdepartementet samt genom fonder och stiftelser. Freemuse har idag (nov 2015) inget statligt stöd från Danmark. För några år sedan tog Freemuse initiative till det internationella nätverket Artsfex som samlar aktörer som arbetar med mänskliga rättigheter, konst och kultur. Nätverket samarbetar i sin tur med ICORN. Freemuse har mycket god dialog med organisationer som SafeMUSE – Safe Music Havens Initiative i Norge och Helsinki International Artist Programme (HIAP) i Finland. Freemuse kan utgöra en resurs för en fristadsort i initieringsfasen, innan beslut om fristadsgäst tas, genom att vara med och diskutera syftena med att ta emot en musiker. Man hjälper gärna till med frågan om matchning – vad kan kommunen erbjuda av professionella nätverk och förutsättningar, vilken sorts musiker kan därmed vara lämplig, hur ser faciliteringsmöjligheterna ut lokalt osv. Freemuse beskriver att deras styrka ligger i en fungerande metodik som

omfattar stor kunskap, starka nätverk, närvaro på internationella konferenser och ett multiperspektiv som tar hänsyn till alla involverade parter så att mottagandet blir tydligt och konkret. Synen på mänskliga rättigheter är grundläggande, till den läggs riskanalys samt kedjan dokumentation – monitorering – aktion. Idag ser Freemuse sig som den enda internationella organisationen som kan sammanställa listor över förföljda musikkapare, validera deras situationer och till och med delta i rättegångar. Det gör organisationen till den enda som har aktuell överblick över behovet av fristäder för musikkapare, och som därför är en värdefull resurs gällande bedömning och värdering av enskilda fall.

Redan 2008 kontaktade Freemuse ICORN för att diskutera möjligheterna för andra än författare att erhålla fristad. I det här skedet var ICORN av olika orsaker inte redo att bredda systemet, så tillsammans med SafeMUSE startade Freemuse en lobbying-process med fristäder för musiker som mål.

Freemuse och Malmö stad i samarbete

I samband med ett nätverksmöte i Uppsala 2014 träffade Freemuse representanter för Malmö stad. Man noterade att Malmö var beredda att arbeta med en utveckling av fristadsfrågorna inklusive en breddning av fristadsprogrammen att inkludera flera konstuttryck. I Malmö stad fann Freemuse således en pålitlig och strategisk samarbetspartners med visioner. Tillsammans, med starkt stöd från Kulturrådet i Sverige, kunde parterna börja diskutera ett parallellt system med en vidare syn på behovet av fristäder för konstnärer. Samtidigt formulerades och föreslogs utvecklingsinsatser för ICORN och resten av fristadsnätverket. I samband med detta beslöts inom ICORN att bredda programmet, och under en försöksperiod inkludera även musiker och andra kulturskapare.

När Malmö stad våren 2014 tog beslut om att erbjuda ett residens till en musiker vände man sig till Freemuse för förslag på kandidater. Freemuse hade följt Ramy Essam de senaste åren och visste att han hade behov av att lämna Egypten för att kunna fortsätta sitt musikkapande – musik som hade visat sig så viktig för så många människor, till och med till den grad att han som artist hade benämnts som ”revolutionens soundtrack” i internationella medier. På grund av ett avtal mellan ICORN och svenska migrationsverket var valideringsprocessen tvungen att utföras av PEN, även om Freemuse hade alla fakta, vilket försenade processen något. Ramy var då inte yrkesverksam enligt vad man enligt svenska mått skulle betrakta som professionell, vilket är ett krav för residens genom ICORN, och hade inte kunskap om den internationella musikbranschen utanför Egypten. Freemuse gjorde ändå bedömningen att han som känd musiker i sin region, och med den internationella synlighet han redan hade fått, skulle kunna tillgodogöra sig en fristadstillvaro i Sverige. PEN gjorde motsvarande besökning. Ramy hade givit ut två album och hade en stor fanbase. Att just hans musik behövdes i en egyptisk demokratisträvan var tydligt. Lika uppenbart var hotet över honom – han hade tystats av myndigheter, militär och polis.

Gemensamma avvägningar

När Ole Reitov besökte Ramy Essam i Kairo var Ramys status som offentlig person påtaglig. En promenad tillsammans över Tahrir-torget innebar många möten med människor som kom fram till Ramy och ville prata om hans musik. Ramy tog sig tid att möta var och en. Han såg betydelsen av varje individ, vilket ytterligare stärkte tron hos Freemuse på att Ramy skulle kunna skapa sig en internationell karriär utanför Egypten. En risk som Freemuse såg var att den bekräftelse som Ramy dagligen fick bland människor i mångmiljonstaden Kairo förstas skulle upphöra i ett fristadsresidens – ingen skulle känna igen honom på gatan och han skulle bli av med mycket av den dagliga uppmärksamheten. Den starka sociala kompetens som Ramy uppvisade, hans vana att träffa många nya människor varje dag i kombination med hans användning av sociala medier gav dock en bild av att han snabbt skulle kunna göra sig tillgänglig för nya kontakter och hitta likasinnade.

Viktigt i matchningen av konstnärer och fristadsorter är enligt Freemuse att det också ska vara lyckat för staden. I dialog mellan Malmö stad, ICORN och Freemuse beslöts att erbjuda Ramy Essam en fristad i Malmö. Malmö bedömdes som en lämplig stad med tanke på storlek och mångfald, närheten till Köpenhamn och Freemuse samt bra kommunikationer. Malmö stad var också beredda på att Ramy måste kunna få resa fritt för att bredda sin karriär som vid det här laget mest handlade om att framträda som protestsångare, om än med internationell räckvidd. Sakkunniga på musikområdet i Malmö kopplades in som rådgivare för att hjälpa till med bedömningen gällande Ramys möjligheter, bl a artisten Mikael Wiehe som har stor erfarenhet av hur musik kan påverka politik och hur det kan te sig i cirklarna som uppstår. Även hip-hop-artisten Khaled Harara (som erbjöds fristad som författare i Göteborg med hjälp av bl a Freemuse innan systemet var öppet för musiker) var en viktig källa till kunskap och erfarenheter. Därtill andra nyckelpersoner (inklusive undertecknad) med särskilt intresse för musiken som kraftuttryck.

En annan faktor som var avgörande för förslaget till Malmö stad att ta emot Ramy Essam var att han förvisso hade varit med om ett svårt trauma, men att han inte verkade vara traumatiserad. Det fanns dock en oro hos Freemuse kring placeringen; varken Sverige eller fristadssystemet kan garantera säkerheten för offentliga personer som är samhällsprovokatörer och vill fortsätta att vara det. Överallt finns ett mått av mörka krafter som ägnar sig åt rasism och hat, även i Malmö. Detta är en levande fråga för fristadssystemet och som diskuterades extra ingående mellan Malmö stad och Freemuse inför Ramys ankomst. Att med syfte att erbjuda en trygg plats för fortsatt verksamhet och samtidigt veta att säkerheten inte kan garanteras till hundra procent är problematiskt, anser Freemuse. Hos Malmö

stad skapades en säkerhetsplan med vetskapen om att fortsatt behöva hålla ”örat mot marken”. Ramy var tydlig med att han ville fortsätta att vara en offentlig person. Skyddad identitet vad aldrig ett alternativ. All kommunikation inför Ramys ankomst var sekretessbelagd och hans adress hemlighålls fortsättningsvis. Hans lägenhet installerades med säkerhetsdörr och –fönster. ”Där han ska sova måste han vara trygg”, uttrycker Malmö stad.

När halva tiden har gått

Från Kairo via Helsingfors till Malmö

När Ramy Essam kom till Malmö i slutet av oktober 2014 hade han trotsat riskerna att bli tillfångatagen av polis när han lämnade Egypten med flyg från Kairo, särskilt assisterad av flygplatspersonal. Genom ett engagemang hos den finska organisationen HIAP startade hans tid utanför Egypten med en månads vistelse i residens på Sveaborg i Helsingfors innan ankomsten till Malmö. Här utbyttes kaos mot lugn på några timmar, men i samband med en konsert i Helsingfors dök egyptiska regeringsanhängare upp för att protesterna mot Ramy. Så blev hans betydelse för den egyptiska frihetskampen genast synlig även i ett land långt bort. Han anlände Malmö en eftermiddag några dagar senare och togs emot av sin kontaktperson hos Malmö stad. På kvällen mötte några personer från nätverksgruppen upp på Moriskan i Malmö, och redan nästa kväll var Ramy ivrig att besöka en konsert och träffa nytt folk. Upplägget från Malmö stad var att låta den inledande tiden av residenset vara riktgivande för vilka professionella villkor som Ramy Essam kunde behöva. Och där någonstans startade hans tvååriga fristadsresidens.

Internationell karriär som strategi

I samtalen med Ramy Essam visar sig en tanke hos honom vara överordnad alla andra – att han ska återvända till Egypten och med sin musik fortsätta sin kamp för frihet på plats i hemlandet. Han är mycket målmedveten och lägger sina planer utifrån risken att vid hemkomsten hamna direkt i fängelse. När ett år av residenset har gått har Ramy följande situation. Han bor i lägenhet i Malmö. Efter flera månaders process, betydligt längre än normalt, har hans tvååriga son och sonens mamma fått visum för att kunna besöka Ramy i Sverige, och de har anlänt. En incident i Kairo där en av Ramys vänner blev uppsökt av polis och där sonens namn nämndes fick Ramy att påbörja processen att få familjen till Sverige. Han avser begära uppehållstillstånd ytterligare ett år efter att hans residens tar slut i syfte att hålla sig utanför Egypten till den dag han fyller 30 år. Detta för att undvika egyptisk militärtjänst, vilket enligt hans egen bedömning skulle skicka honom direkt in i militärfängelse med små möjligheter till rättvis behandling.

Ett mål med vistelsen i Sverige är, förutom att fortsätta sitt musikskapande i en frihetssträvan för sitt land, att kunna forma en internationell karriär så att risken att bli fängslad ska minska inför den dag han planerar återvända till Egypten. Möjligheten att under residensstiden resa fritt med svenskt pass är en viktig del i detta. Under sitt första år har Ramy blivit inbjuden att spela i Finland, Norge, Danmark, USA, Tyskland, Österrike, Tjeckien, Holland, Belgien, Storbritannien och Libanon. Han har dessutom haft möjlighet att besöka sin mor och syster i Dubai. Resorna som har inneburit enskilda spelningar, föreläsningar, offentliga samtal eller mindre turnéer har inte sällan lett till nya kontakter som har blivit avgörande för hans vägval.

En av de musikkontakter som Malmö stad hade tagit inför Ramys ankomst ledde för Ramy genast till medverkan i en turné inom Sverige tillsammans med andra musiker med annan bakgrund än svensk – projektet Best of Sweden. Via turnén träffade Ramy en musiker/producent och en agent som sedan tillsammans erbjöd sina tjänster som management och skivbolag. Idag är Ramy knuten till Kiyou Management samt bokningsagenturen MTA Production i Stockholm, har skivkontrakt och faktureringshjälp.

I samband med en USA-turné i arrangemang av Lunds universitet, där Ramy var engagerad för en serie samtal med musikframträdanden, kom han oväntat i kontakt med sin idol Tom Morello från bandet Rage against the machine och Morellos nystartade bolag Firebrand Records – A New World In Our Songs.

We are living in an era of significant protest. In recent years, people around the world have surprised each other with their courage, strength, and willingness to stand against injustice, militarism, and corruption. And where there has been protest, there has been music. Born from these times, Firebrand gives a platform for such voices.

We know that music alone does not change the world, but we recognize that it is an integral part of the movements that do.

<http://firebrandrecords.com/>

Efter dialog och diskussioner mellan Firebrand, Ramy själv, SKAP:s jurist och Kiyou Management finns nu ett kontrakt med det amerikanska bolaget. Exakt vad det kan innebära i etablering på den amerikanska marknaden får framtiden utvisa, men att det på ett eller annat sätt kommer att hjälpa Ramy till ökad internationell synlighet är givet. Våren 2015 uppmärksammades Ramy Essam och hans historia stort både i magasinet The New Yorker och i webbmagasinet Buzzfeed (som valde en rubriksättning som Ramy helst inte vill associeras med).

The New Yorker: <http://www.newyorker.com/news/news-desk/hero-tahrir-square-comes-new-york>
Buzzfeed: <http://www.buzzfeed.com/dipeisner/ramy-essam-needs-to-stay-famous-so-he-doesnt-get-killed#.ym68Q3O2o>

Management och skivbolag

Kiyou Management drivs av producenten Henrik Lillsjö och musikern Andreas Unge. Tillsammans täcker de funktionerna av att vara Ramy Essams manager, projektproducent, musikproducent och konstnärliga ledare. Kiyou Management skapar innehåll och planerar Ramys aktiviteter, vilka bokas av samarbetsparten MTA Production. Man är tydlig med att satsningen är långsiktig (detaljerna i kontraktet är konfidentiella uppgifter). En viktig uppgift är att se till att Ramy får marknadsmissiga ersättningar för sitt artisterskap. Man har höga ambitioner gällande hans resterande residensperiod. Här finns en rad spelningar i flera länder planerade, inspelningar med fullt band och utgivningar. Till inspelningarna knyts några av Sveriges allra bästa musiker i sina genrer. Kiyou Management lägger egna medel i satsningen och tror starkt på en internationell karriär för Ramy. ”Arbetet med Ramy har påmint oss om hur viktigt det är med management för artister. Management skapar artistutveckling och bättre möjligheter att såväl leva på musiken som att kunna fullfölja sina konstnärliga idéer. Jag tror att framtiden är ljus. Ramy kommer att få helt nya möjligheter att agera som professionell artist, framför allt som rockartist med band”, säger Lillsjö.

Ja i samarbetet med Kiyou Management har Ramy redan som fristadsartist tillgång till professionell, internationell promotion, offentligt stöd genom de ansökningar som görs främst genom Kiyou, världsomspännande distribution, ett kontaktnät till några av Sveriges bästa musiker, professionellt producerade skivinspelningar, osv. ”Det är nog ganska stor skillnad från oktober 2014 när han kom...”, konstaterar Lillsjö. Han noterar vidare att Ramy redan under sitt första år har gjort ett stort avtryck både på nationell nivå i svenskt kulturliv samt internationellt. Vissa veckor gör Ramy upp till tio framträdanden, han får hela tiden nya kontakter, erbjudanden om teater- och filmroller samt TV-framträdanden (t ex På spåret i SVT, januari 2015). ”Allt detta kommer att växa framöver”, tror Henrik Lillsjö. Han ser dock en utmaning i att skapa fortsatt stark finansiering. ”En professionell satsning kräver mycket kapital. ”Vi tror att Ramy inom ett par år kommer att vara en av få arabiska rockstjärnor och vara nyskapande inom genren arabisk rock. Detta är tack vare Sverige, fristadsprogrammet och oss. ...och många andra. Alla är viktiga.” Kiyou Management tror och hoppas att man från Fristad Malmö och alla inblandade kring Ramy kommer att vara nöjda med den utväxling som Ramy Essams fristadsperiod får; en väldigt lyckad satsning på en person som klingar ut i världen. En avgörande faktor, anser Kiyou, är samspelet mellan ideella och kommersiella aktörer, vilket de uppfattar fungera bra.

Lokal synlighet

Tillsammans med journalisten och Sveriges radios egyptenkorrespondent Cecilia Uddén har Ramy genomfört en serie samtal dels på Fängslade författarens dag i Malmö stadsbibliotek, dels på regional turné i Skåne i regi av ABF. I Malmö har han framträtt i egen konsert, i samtal och på scen tillsammans med andra artister till exempel på Panora, Moriskan, Victoria-teatern och Malmö LIVE. Försök har gjorts till skolbesök, men formerna för detta behöver bearbetas för att Ramy ska känna sig bekväm i situationen att förmedla sin starka historia till unga.

I ett samarbete med Teater Foratt – en teater med ett internationellt perspektiv och samhällsdebatterande innehåll i Malmö – utvecklas en föreställning kring Ramys musik där han själv också agerar. Även erbjudanden om att agera i långfilm (på svenska) har mottagits.

Genom andra kultursatsningar i Malmö har Ramy Essam kommit i kontakt med flera vänner från den egyptiska kulturscenen, till exempel i samband med Malmö Arab Film Festival och workshops för kulturscenen i Mellanöstern. Här har han också fått känna på den kritik som finns i vissa läger mot honom och hans kamp, samt fått en möjlighet att bemöta den på oberoende mark.

Möjlighet till studier

Direkt vid ankomsten till Sverige arrangerades ett möte på Musikhögskolan i Malmö där fristadsfrågan aktualiserades och där Malmö stad tillsammans med Ramy Essam gavs möjlighet att beskriva Ramys behov och intresse för utbildning och förkovran. Bara några dagar efter att det blev känt för omvärlden att Essam befann sig i Sverige i ett fristadsresidens kom massiv kritik från delar av hans stora fanbase (varav ca 800 000 följare på facebook). De som då var hans fans upprördes över att han hade lämnat landet i bilden av att han som deras röst hade övergett dem. Kritiken möttes med ett pressmeddelande i vilket orsaken till vistelsen i Sverige av Ramy angavs handla i huvudsak om studier. I samband med tillkännagivandet hade Ramy också uttryckt i media sin glädje över ”chansen att starta om” i Malmö, ”särskilt som att det också innebär att jag för första gången får chansen att utbilda mig inom musikområdet” (Sydsvenskan, 2014). Han förtydligade även att han skulle ”fortsätta göra musik och vara en ambassadör för den egyptiska revolutionen”.

Musikhögskolan ställde upp med ett skräddarsytt kursprogram vid sidan av ordinarie utbildning för att stötta Malmö stad i det första fristadsprogrammet för musiker samt för att möjliggöra förkovran för Ramy, vilket man såg kunde stärka hans möjligheter för en internationell musikkarriär och samtidigt bidra till att trygga hans eventuella hemkomst längre fram. Den individuella studieplanen byggde på en rockprofil och önskemål om studier inom sång, gitarr och scenisk framställning. Musikhögskolan såg också hur de kunde tillgängliggöra sitt professionella nätverk inom genren och på sikt bjuda in till diskussioner om konstnärlig frihet inom kurser som t ex Music Management.

Samtidigt som studierna inleddes strömmade förfrågningar om engagemang in till Ramy. Det blev svårt att öva med studierna i fokus. Några lektioner genomfördes, men så småningom föll studieplanen ihop i det täta schema av resor, turnéer och inspelningar som fyllde kalendern. Kan konstateras att Musikhögskolans upplägg var mycket generöst, och att man ganska snabbt konstaterade att Ramy kanske inte hade utrymme för det nätverk som skolan kunde erbjuda. Från Musikhögskolans utbildningsledning ser man det som beklagligt att den individuella studieplanen visade sig inte fungera i det här fallet och att Ramy inte kunde fullfölja den. Man anser samtidigt att engagemanget från deras sida var rätt och att det kan upprepas i samband med andra, kommande fristadsmusiker.

Ramy själv konstaterar att han erbjöds något utöver det vanliga genom den individuella studieplanen, och respekterar Musikhögskolans personal och arbete. Ambitionen är att återuppta kontakten och ge något tillbaka av sina erfarenheter.

Sakkunnigstöd från SKAP

Den svenska organisationen SKAP – Sveriges kompositörer och textförfattare – är en intresseförening och en central aktör gällande fristäder för musiker. Organisationen bedriver ett aktivt påverkansarbete, har en bred verksamhet för sina medlemmar och är huvudman i den svenska upphovsrättsorganisationen Stim (Svenska tonsättares internationella musikbyrå).

Fristadsmusiker i Sverige erbjuds medlemskap i SKAP under sin vistelse i Sverige, och får därigenom samma förmåner och nätverk som andra medlemmar. Genom SKAP kan de komma i kontakt med musikbranschen och få juridisk hjälp. I Ramy Essams fall, i och med den internationella karriär som accelererar och mängden musik som ges ut på olika marknader, finns ett stort sakkunnigbehov. Här är SKAP frikostiga med framför allt juridiska insatser kring kontraktsskrivning och finns med som bollplank i de förvirrade perspektiv som en fristadskonstnär kan ha gällande vad som är gynnsamt på kort respektive på lång sikt. SKAP:s ledning har bjudit med Ramy att framträda med sceniska samtal och musik i samband med arrangemang som har gjort honom synlig på ett positivt sätt både inom musikbranschen och för demokratifrågorna både internationellt och i Sverige, t ex på scen med Sveriges kulturminister i samband med ISPA-kongress (International Society for Performing Arts) för världens scenkonstledare i Malmö samt i samband med Polarprisutdelningen i Stockholm.

År 2011 arrangerade SKAP konferensen Right! Freedom of Music and Speech i Stockholm i syfte sätta riktat ljus på frågan om konstnärlig frihet på musikområdet. Konferensen var också startskottet på ett gemensamt arbete mellan SKAP, Kulturrådet i Sverige och Freemuse att arbeta för utvidgning av ICORN:s fristadsprogram att även omfatta musikskapare. Hösten 2013 meddelade både Stockholm, Malmö och Orsa att politiskt beslut hade fattats om att ta emot musiker. Dock är det endast Malmö som hittills (nov 2015) har tagit emot en musiker. (Även Göteborg har tagit emot en musikskapare, Khaled Harara – en hip-hop-artist som vid ankomsten till Sverige betraktades som författare i och med att texterna var framträdande i både hans skapande och hans hotbild.)

SKAP konstaterar att behovet av fristäder för musikskapare är betydande. Man noterar dels att Freemuse årligen registrerar ett hundratal övergrepp utförda av regeringar eller myndigheter i ett stort antal länder, dels att trakasserier, förbud mot att spelas i radio eller att uppträda på scen samt fängelsestraff är vanligt förekommande.

När Ole Reitov, Freemuse, 2012 blev engagerad som konsult för FN:s rapportör gällande kulturella rättigheter inför en rapport om konstnärliga rättigheter, bjöds SKAP:s ordförande Alfons Karabuda in som expert gällande upphovsrätt. År 2013 publicerades sedan FN:s första globala utredning om just konstnärliga rättigheter.

Art constitutes an important vehicle for each person, individually and in community with others, as well as groups of people, to develop and express their humanity, worldview and meanings assigned to their existence and development. People in all societies create, make use of, or relate to, artistic expressions and creations.

(The right to freedom of artistic expression and creativity, 2013)

FN-rapporten fastställer att konstnärliga rättigheter är mänskliga rättigheter. SKAP noterar att frågan är känslig i vissa delar av världen, vilket har märkts bland annat genom att representanter för en del länder har valt att lämna rummet i samband med Alfons Karabudas föreläsningar på temat i internationella sammanhang. Malmö som fristad för musiker har rönt en hel del uppmärksamhet utanför Sverige, konstaterar SKAP. Till exempel i samband med Afrikas och Mellanösterns största musikfestival och -konferens Visa for Music 2015 där SKAP medverkade.

Frågan om yttrandefrihet står högt på SKAP:s agenda som ”en av grundstenarna i allt konstnärligt skapande”. Av organisationen beskrivs att rätten till det egna ordet för musikskapare inte heller är självklar i Sverige. SKAP lyfter vikten av ökad kunskap om den ideella upphovsrätten. Den ”säkerställer att kulturskapare har möjlighet att hävda rätten till sitt eget verk”. Upphovsrättsfrågorna är viktiga att ha med i fristadssammanhang då det är just upphovsrätten som ger kulturskapare skydd så att deras verk inte förekommer i oönskade sammanhang eller används på kränkande sätt.

Fristadskonstnärers särskilda prövning hos Migrationsverket

Sedan 2011 har fristadsförfattare haft en särskild status hos Migrationsverket. I början av överenskommelsen gällde detta enbart författare och handläggningstiderna var korta, runt en månad. Detta för att möjliggöra snabba beslut för kommuner att agera på hot mot författare och att enligt akuta behov kunna erbjuda fristad i Sverige. En praxis för smidig hantering utarbetades och tillämpades. Hösten 2015 har handläggningstiderna ökat från en månad till runt ett år, och de stora flyktingströmmar som kommer till Sverige leder till ytterligare förseningar.

Enligt regelverket hos Migrationsverket (2015) har yrkesgruppen breddats och kallas nu för fristadskonstnärer hos myndigheten. Till gruppen konstnärer räknar Migrationsverket ”journalister, musiker, filmare, dramatiker och andra professionella skribenter och konstnärer som förföljs eller hotas på grund av sitt arbete och därför behöver en fristad”. Konstnären och eventuellt medföljande familj behöver ansöka om uppehållstillstånd vilket Migrationsverket kan bevilja för upp till två år. Tillståndet ger fristadskonstnären ”rätt att arbeta med sitt yrke och uppdrag som är direkt förknippade med det, exempelvis föreläsningar och medverkan i publicistiska sammanhang”. De konstnärer som vill arbeta vid sidan av detta är hänvisade till ansökan om arbetstillstånd enligt ordinarie regler. Konstnären själv ansöker om uppehållstillstånd från hemlandet. I praktiken kan värdkommunen eller motsvarande bistå vid ansökningsförfarandet. Inbjudan från värdkommunen samt garanti för försörjning under tvåårsperioden krävs för godkänd ansökan. Information: <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Fristad-at-konstnarer.html>

Det nationella perspektivet – breddningen

Kulturrådet är den myndighet som har till uppgift att verka för kulturens utveckling och tillgänglighet. Utgångspunkten för Kulturrådets arbete är de nationella kulturpolitiska målen (2009) vars grund är att ”kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund”.

Kulturrådet ska vidare ”i internationella sammanhang främja kulturens roll för yttrandefrihet och demokratisering”, ”verka för fler fristäder för förföljda konstnärer samt för att de fristadskonstnärer som finns i Sverige ska få ökad möjlighet att bli en del av offentligheten” och genomföra detta ”i samverkan med berörda myndigheter och organisationer i det civila samhället samt med kommuner och landsting” (Regleringsbrev 2015). Medel finns att söka hos Kulturrådet för särskilda fristadsaktiviteter. I en serie uppdrag från kulturdepartementet har Kulturrådet haft ett särskilt ansvar för breddningen av fristadsfrågan mot att inkludera en mångfald av uttryck. Konferensen Safe Havens for Artists at Risk – a Nordic Perspective i Malmö 2013 utgjorde kulmen på ett längre diplomatiskt arbete. Expertmötet samlade kunskap kring fristadsfrågan och ledde till en rad efterföljande beslut, bland annat beslutade Malmö och Stockholm om breddning av sina program, regeringen ändrade i regleringsbrevet till att Kulturrådet att stötta ”fristadskonstnärer” och ICORN:s generalförsamling tog beslut att på försök bredda verksamheten. Ta del av program och röster: http://www.kulturradet.se/safe_haven

Myndigheten har tagit fram en handbok för svenska fristäder. Syftet är att ”underlätta städernas viktiga arbete och verka för att fler svenska städer blir fristäder för författare och andra konstnärer som lever under hot i sina hemländer”. Handboken (som uppdateras hösten 2015) har sammanställts med hjälp av fristadskoordinatorer och -gäster, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), ICORN och Svenska PEN. Se <http://www.kulturradet.se/sv/Handbok-for-fristadsforfattare/>

Sedan hösten 2015 har Sverige en nationell samordnare för fristadsfrågor, för närvarande placerad vid Det fria ordets hus i Växjö.

Statlig bidragsgivning för fristadsmusiker

Det finns flera exempel på hur gästkonstnärer har kunnat ta del av offentliga medel för kultur i samarbete med svenska projektpartner. Kring Ramy Essam har uppstått flera möjligheter till föremål för offentligt stöd. Till sin hjälp har han haft sitt management och annat administrativt stöd. Efter ett år i residens beviljades Ramy, genom Kiyou Management, Kulturrådets verksamhetsstöd för fria grupper, stöd för internationella samarbetsprojekt från Musikverket för ”Internationella turnéer och workshoppar med fristadsmusikern Ramy Essam och professionellt band

i Norden, Europa, Mellanöstern och USA”. Därtill beviljades Teater Foratt i Malmö medel för samverkan med komponister i syfte att beställa musik av Ramy Essam för en gemensam teateruppsättning där Ramy även ska agera.

Det professionella nätverket

I Malmö stads metodik för mottagande av fristadsgäst är det redan i samband med beslut tydligt att förutsättningar och behov av nätverk är unika för respektive fristadsgäst. Inför Ramy Essams ankomst kontaktades personer att tillsammans utgöra ett socialt och professionellt nätverk för just honom (se ovan). Dock bedömdes att det stora arbetet gällande kontaktytor måste utgå från fristadsgästen själv, att vidare insatser gällande kontaktnät bör bygga på musikerns egen riktning i sitt yrkesutövande, men att några nyckelpersoner var en bra grund.

Aktivering och inriktning

Ett stort nätverk som bara väntar på att bli aktiverat kan kännas som ett krav för en fristadsgäst mitt i det inre kaos som ofta råder, professionellt och privat, vid ankomst. På förhand kan för värdstaden vara svårt att avgöra hur personen *faktiskt* kommer att kunna tillgodogöra sig kontakter och information när hen väl är på plats. ”Att direkt bli introducerad till en hel musikvärld är inte möjligt”, säger Freemuse. Ett *för* stort förarbete hos värden gällande professionella relationer kan också skapa orimligt mycket jobb för en koordinator; i starten kan det vara motigt för fristadsgästen att ta många nya kontakter, förväntningar läggs på koordinatören att hjälpa till, vilket sällan är varken tids- eller policymässigt görbart i någon större utsträckning. Risk finns för att inte fristadsgästen ser allt som har förberetts, och att denne i sin tur uppfattas som otacksam vilket kan leda till en förtroendeproblematik.

Ramy Essam är dock mycket tacksam över de nyckelpersoner han från start introducerades till, personer som har hjälpt honom vidare. Han påminner med jämna mellanrum om hur viktigt det var för honom att redan den första dagen i Sverige få träffa några av Malmö stad väl utvalda personer. Dessa är personer som hade värvats i syfte att finnas tillhands för Ramy att ty sig till. Däribland några pålitliga och tillgängliga vänner, några nyckelpersoner inom Malmö stads kollegium och så några som kunde bli intressanta yrkesrelaterade kontakter och i sin tur bidra med sina nätverk. Som stabila kontakter från start fanns även Alfons Karabuda på SKAP liksom Ole Reitov på Freemuse, både med starka kontaktytor gällande viktiga internationella forum för yttrandefrihet samt gällande musikskapares rättigheter. Ramy påpekar att övnings- och inspelningsutrymmen är a och o, och hade, när han blickar bakåt, gärna haft ännu mera av just inspelningsmöjligheter lokalt från start.

Enligt Freemuse är det ett stort krav att ställa på en fristad att ha förberett ett internationellt nätverk. Nationellt är bra, och definitivt bör ett lokalt nätverk finnas. Det kan också från båda parter sett vara svårt att på förhand diskutera eller ha en uppfattning om fristadsgästens egna konstnärliga ambitioner utöver det, i Ramys fall, revolutionära som dominerade utövandet innan ankomst. Ramy Essams tankar om hur han vill forma ett nytt band, nya inriktningar i låtskrivande och storytelling var till exempel inte synliga innan residenstiden startade i Malmö. För framtiden påpekar Freemuse att ”en lokal marknad i Egypten inte detsamma som en internationell marknad”, och lyfter fram exemplet Youssou N'Dour som ofta släpper musik i hemlandet Senegal och mer sällan internationellt. Viss brist på solidaritet i musikbranschen kan för en fristadskonstnär vara ett problem när det kommer till att hitta sina nätverk, anser Freemuse. ”Solidariteten finns inom vissa genrer, t ex hiphop, men saknas i andra, såsom i rockvärlden”.

Ramy själv noterar att storstadsmiljön har varit avgörande för honom (även om Malmö är litet i förhållande till Kairo, noterar han också), att det kan vara mycket svårt för en storstadsperson som är van att vara i och skapa sina arbetstillfällen i vimlet där det hela tiden händer saker runt om en att fortsätta sin karriär i glesbygd. Det ställer i så fall betydligt högre krav på värdstaden att vara aktiv med kontakter, menar han.

Prioriteringar bland uppdrag

En viktig tillgång som Freemuse lyfter fram är förmågan hos musikern att prioritera bland de uppdrag som erbjuds. Det är lockande att i början vara med på så mycket som möjligt, som i Ramy Essams fall där förfrågningarna mer eller mindre har strömmat in. Men blandningen är stor – många vill komma åt ett tystat känt namn som plötsligt fått sin munkavle avlägsnad.

Freemuse konstaterar att det är utmärkt om nätverket kring en fristadsmusiker kan bidra till dennes bild och kunskaper om hur olika spår i musikbranschen fungerar. Graden av kunskapsbygget samt hur det genomförs bör stämmas av mot fristadskonstnärens förväntningar. I Ramys fall konstaterar Freemuse att han har fått betydligt mer hjälp än vad som kan betraktas som rimligt för kommande musiker. Många runt honom ställer upp utan ersättning, (bl a Freemuse till delar), på ett sätt som annars sällan sker i det professionella (se nedan).

Aktörer

Så hur kan professionella förutsättningar och nätverk runt en fristadsmusiker se ut? Inför uppstarten av fristadsprogrammet för musiker bjöd Malmö stad in till en nätverksträff för parter som man ansåg kunde vara extra värdefulla dels under residenstiden, dels för att finnas med i den generella diskussionen om Malmö som musikfristad. Träffen förlades i tid till veckan innan Ramy Essam skulle anlända i syfte att kunna ge så mycket information som möjligt om honom och hans situation till de medverkande, uppgifter som inte var möjliga att dela i ett tidigare skede med anledning av sekretess och pågående visumprocesser.

Inriktningen på inbjudan var följande: ”För att vår gäst skall få en bra stipendieperiod i Malmö och ges möjlighet att komma i kontakt med ett brett och kvalitativt nätverk inom sitt område vill vi bjuda in dig, tillsammans med andra viktiga personer i staden och regionen till ett informationsmöte”. Tydligt var även att inbjudan syftade till att informera om fristadsprogrammet så att respektive verksamhet kunde diskutera på vilket sätt man ville, eller inte ville, vara involverade, samt att till en början skapa ett informellt nätverk på frivillig basis.

Under sitt första fristadsår har Ramy Essam både behövt och nyttjat det professionella nätverket kring honom i alla dess delar.

- Övningsmöjligheter i hemmet eller annan lokal
- Inspelningsmöjligheter, samarbete med studio + tekniker på orten
- Hjälp med ansökningar av offentliga medel, kontakter till handläggare och motsvarande
- Management eller bokningsbolag för bokning, kontrakt och turnéläggning, långsiktig strategi
- Skivbolag för inspelning och utgivning av musik
- Administrativt stöd såsom fakturahantering, skatter och avgifter m.m.
- Samarbetsplattformar, uppdragsgivare och mötesplatser, t ex regional musikverksamhet, institutioner, kulturföreningar och kulturhus
- Scener och arrangörer
- Andra musiker, andras konserter
- Fristadsorganisationer för fristadsrelaterade frågor, t ex Freemuse, SafeMUSE, HIAP
- Musikerorganisationer för kontaktnät, branschkunskap och juridisk kompetens, t ex SKAP, fackförbund, intresseföreningar
- Koordinator samt pålitliga vänner att stämma av och resonera kring arbetsrelaterade frågor

Musik i Syd

Musik i Syd är landets största regionala musikinstitution med egna scener i Malmö (Palladium) och Kristianstad (Kulturkvarteret). Institutionen har kontor i Malmö, Lund, Kristianstad och Växjö, står värd för en rad större festivaler samt en stor verksamhet för barn och unga. Årligen produceras, arrangeras och förmedlas runt 3000 konserter varav en stor del för unga. En betydande del av verksamheten handlar om internationellt utbyte och utvecklingsinsatser på musikområdet. Musik i Syd är en av dem som har kontrakterat Ramy Essam under det första fristadsåret. I ett uppdrag från Musik i Syd samarbetade Ramy med malmöbaserade Vindla String Quartet och den amerikanska producenten/ljudteknikern Mark Lowery i ett platsspecifikt verk distribuerat digitalt via GPS på Möllevångstorget i Malmö: ”Irhal – moments from Tahrir Square. A story about the strong power of music”, se kort dokumentär: <http://www.musikisydchannel.se/osynliga-konserter/salar/>

Musik i Syd noterar att det är viktigt att skilja mellan olika typer av praktiska samarbeten och en mera övergripande hållning i frågor som rör residens, konstnärlig frihet och implementeringen av fristadsprogram i regionen. Det finns ett självklart intresse från Musik i Syd att vara en del av ett framtida nätverk kring fristadsfrågan, framför allt att inkludera fristadsmusiker i aktiviteter som en del av ordinarie verksamhet (på det sätt som har skett gällande Ramy Essam), meddelar Musik i Syd, dock behöver man lång framförhållning för kvalitativa insatser. Den mer generella hållningen till fristäder och residens kräver större förankring hos institutionsledningen, anser man. Specifikt gällande Malmö så vill Musik i Syd se en inbjudan från Malmö stad att särskilt diskutera och förankra samarbetsformer. Man tycker sig idag inte känna till vilka ambitioner staden har för programmet.

UTVÄRDERING OCH FRAMTID

Så hur har det gått med implementeringen i Malmö?

Bra. Nedan några punkter som stärker den bedömningen.

- Politiska beslut togs och fristadsgästen ankom tryggt till Malmö.
- Koordinator och andra kontaktpersoner har utsetts och finns tillgängliga för fristadsgästen.
- Ett nätverk från det oberoende kulturlivet har utsetts, aktiverats och träffats.
- Boendesituationen har fungerat, och eventuella problem har lösts längs vägen.
- Fristadsgästen har fått stor uppmärksamhet i media både i Sverige och utomlands.
- Fristadsgästen har syns på de lokala scenerna.
- Genom samarbeten med andra nordiska aktörer (ICORN, Freemuse, SafeMUSE, HIAP) har fristadsgästen även kunnat framträda i de andra länderna och bidragit dels till utvecklingsarbetet för flera fristäder, dels till synligheten av städer som bjudit in musiker.
- Fristadsgästen har funnit sig till rätta och gjort det bästa av sin situation genom att vara aktiv och engagera sig i olika projekt i Malmö, att odla sin internationella karriär och att förkovra sig inom sitt eget musikskapande och musikbranschen.
- Musikhögskolan har erbjudit en individuell studieplan för fristadsgästen och ställt upp med sina nätverk.
- Nätverket kring fristadsgästen har sammantaget bidragit till en stark grund av aktiviteter och resurser i form av speltillfällen, management, skivbolag, nationella och internationella turnéer, synlighet genom offentliga samtal, synlighet på nationella evenemang, juridisk kompetens, speltid i SVT, offentliga bidrag m.m.
- Fristadsgästen har deltagit i kulturpolitiskt viktiga aktiviteter samt funnits med i fristadssammanhang, t ex vid ICORN:s årsmöte i Amsterdam, Malmö stads fristadsutbyte med Kapstaden, Fängslade författares dag i Malmö, Music Freedom Day i Harstad m.m.
- Familjen har fått hjälp med visum och boende för att komma till Sverige.
- Fristadsgästen har kunnat ta del av de sjukvårdsförmåner som erbjuds av Region Skåne.
- Det finns en plan för hur tiden efter fristadsresidenset kan se ut för att öka fristadsgästens chanser till en trygg tillvaro och hemkomst samt en aktiv karriär.
- Ett skydds nät av personer och positioner på hög politisk nivå har under residenstiden kommit i kontakt med fristadsgästen och kan kontaktas om problem skulle uppstå.
- Ett möte med samtliga fristadsgäster som vistas i Sverige har arrangerats för utbyte och erfarenheter.
- Frågor kring innehållet i den musik som produceras och distribueras diskuteras, liksom rättighetsfrågorna, och kunskap tas tillvara.
- Offentlig finansiering har sökts och beviljats för fristadsgästens aktiviteter.
- Följeforskning kring implementeringen har genomförts och rapporterats.

Några punkter som kan åtgärdas under återstoden av residenstiden.

- Det lokala nätverket från kulturlivet kan sannolikt utgöra en ännu större kunskapsresurs för Malmö stad och för fristadssystemets utveckling ifall flera möten skulle arrangeras. Personerna kan också finnas representerade i flera fristadssammanhang som externa och friska ögon på systemet.
- Skolturnéer har varit planerade men inte kunnat genomföras då en första föreställning visade sig vara svagt underbyggd hos eleverna vilket gjorde fristadsgästen osäker och turnén avbröts. Här finns ännu tid och möjlighet att hitta former för hur Ramy Essam kan möta unga i regionen.
- Malmö stad önskar en starkare regional förankring och ett mer formaliserat utbyte med Region Skåne i fristadsfrågorna. Konstateras att ömsesidigt intresse finns (i november 2015 framträder Ramy Essam i samband med det regionala kulturparlamentet), men att formerna för samarbetet inte är tydliga.
- Fristadsgästens studieplan har inte kunnat följas. Viktigt är att ändå värda Musikhögskolans intresse och insatser för fristadsprogrammet för musiker inför kommande gäster. Stor utvecklingspotential finns i samarbete kring fristadsfrågor, kring konstnärlig frihet och Musikhögskolans ambitioner gällande professionella musiker som kommer till Sverige som flyktingar.
- Enligt ICORN är Freemuse en ovärderlig resurs för sakkunskap inom musikområdet i relation till ICORN:s arbete. Enligt Freemuse bistår de gärna musiker och värdstäder som behöver hjälp och råd i sina processer, men kan inte se hur de kan bidra till ICORN:s evalueringsarbete utan ett samarbetsavtal som också inkluderar relevant ersättning för insatserna.
- Övnings- och inspelningsmöjligheter är enligt Ramy det mest väsentliga i hans vardag. Detta har löst sig bra för honom, men han flaggar för att möjligheterna bör skapas för eventuellt kommande musikgäst.
- Noteras att aktörer vars verksamhet handlar om enskilda konstområden, här t ex institutionen Musik i Syd, borde se sig som viktiga och naturliga samarbetspartners till fristadsprogrammen. Med anledning av sin status på området har Musik i Syd dock förväntat sig en särskild invitation till dialog från Malmö stad. Värdestaden, å sin sida, vill bygga sina nätverk mer utifrån ett starkt intresse och engagemang för konstnärlig frihet och mänskliga rättigheter. Det vill säga att det konstområdesspecifika visserligen är viktigt, varför Musik i Syd inbjudits till informationsmöte men inte till särskilda samtal, men att det långsiktiga arbetet bör bygga på andra grundvärden. Dessa olika lokala perspektiv på fristadsfrågan bör fångas upp som underlag för fortsatt förankring av programmen. Dialog och tålamod för att nå ömsesidig förståelse är nödvändigt för god energi kring framtida gemensamma insatser.

Utmaningar för både fristadsgäst och omgivning

Fristadsfrågorna är på flera sätt komplexa och utmaningarna kan bli många för en fristadsmusiker och dess omgivning. Ännu flera är förstås möjligheterna – för Ramy Essam till exempel att resa fritt och knyta nya kontakter, få ny typ av synlighet, skapa sig en kulturpolitisk profil, träffa statsöverhuvud och diplomater som kan agera skydds nät när problem uppstår, inspirera andra till insatser för demokrati, engagemang i anti-våldssammanhang, knyta professionella kontakter och skapa avlönade arbetstillfällen.

Revolutionens soundtrack och ett managements villkor

Samarbete mellan en artist känd som ”revolutionsmusiker” och ett litet management-/skivbolag är en utmaning för båda parter. Som frihetskämpe vill Ramy Essam vara en aktuell och synlig kraft i samhället, särskilt i hemlandet, genom att kontinuerligt släppa musik gratis på sociala medier, genom att finnas där som en provokatör, en sanningssägare som vänder på perspektiven och en inspiratör för andra som vill förändring. Management-bolaget vill arbeta för trovärdighet och bra villkor för sin artist. De ser att revolutionsinsatserna riskerar att bli ”moments of fame” och vill bygga en långsiktig karriär för Ramy Essam som rockmusiker – strukturer som ska fungera internationellt och omfatta inspelningar, utgivning, turnéer, utgifter, gager och royalties, men som ändå tillåter kulturpolitiskt arbete med anledning av Ramys fristadsstatus och särskilda omständigheter.

Ramy planerar att efter residenstiden lämna Sverige för att fortsätta sin kamp, men behöver samtidigt en stabil karriär. Han är medveten om att hans väg som artist är speciell och ser att skraddarsydda lösningar som går utanför det traditionella arbetet i ett skivbolag borde kunna vara möjligt. Management-bolaget å sin sida behöver framförhållning för att kunna göra ett bra jobb för sin artist för att kunna satsa för att nå framgång. Situationen är absolut win-win, men riskerar samtidigt två förlorare – en i fångelse, den andra i ekonomiska trångmål. Lösningen? En god, levande

dialog med högt till tak samt en jämkad syn på tempo och out-reach, tydliga överenskommelser som tar hänsyn till kort och lång sikt samt bygger på professionella villkor, ömsesidig förståelse och god vilja. En sorts diplomati, (även om ordet inte är tilltalande för en aktivist).

Genremässigt är det en utmaning för Ramy Essam, rockmusikern, att kommunicera sin genre och sina ambitioner med musiken. Som egyptisk musiker i Sverige placeras han av omgivningen lätt i folk- och världsmusikfacket, något som bekymrade honom i början, men som han sedan har lärt sig att bemöta. Ett målmedvetet arbete i samarbete med management-bolaget kommer sannolikt att stärka Ramy Essams profil som artist inom de genrer han önskar verka.

Verklighetsbilden i nolltoleransens sken

De två år som ett fristadsresidens består av är sällan tillräcklig tid för att komma tillrätta, begripa samhällsstrukturerna, skapa bekväma rutiner, få nya vänner, hitta bra yrkeskontakter, forma en bra ekonomisk situation och samtidigt fortsätta sitt värv som den konstnär som erbjudits fristad. Mitt i allt detta finns familj och ibland en traumatisk historik att ta hand om samtidigt som tankar om vad som ska hända efter residensperioden dyker upp och kräver beslut om insatser. Ej heller är en tvåårsperiod tillräcklig tid för att möta en ny kultur, särskilt inte när hjärtat och kampen är förlagd någon annanstans, som i Ramy Essams fall i hemlandet. Pressen att anamma och arbeta med de nya miljöerna och samtidigt vara synlig i den sfär vi vilken han har blivit hotad är en utmaning att hantera. I det tudelade rymms en mängd dualiteter, av vilka vissa räcker att noteras av omgivningen och av vilka andra behöver förklaras och diskuteras.

Exempel: Våren 2015 släppte Ramy låten Ashan Takhdoh (So You Can Take It) på YouTube. Videon hade regisserats av den framgångsrika artisten Ganzeer och texten skrivits av den unga poeten Mostafa Ibrahim. Textinnehållet (fritt översatt enligt muntlig återgivning) ”när det inte finns någon rättvisa, ta till stenar, och när stenar inte räcker till, ta till vapen” fick Malmö stad att höja på ögonbrynen i och med en nolltolerans för våld hos både Malmö stad och ICORN. Så vad ville Ramy ha sagt? Jo att frihetskampen är på allvar och att ”vapnet” har funnits med som en maktsymbol i egyptisk konst genom årtusenden. Att han givetvis inte själv stöder några som helst våldshandlingar, men att han är en artist som speglar verkligheten. ”På Tahrirtorget ville vi visa myndigheterna att vi faktiskt kan slåss. Det var som en varning till dem att folket har den kraften. Jag vill vara gatans spegling, och det här var vad vi kände. Jag ville beskriva det. Vapen var ett alternativ för oss, men vi använde dem inte”, förklarar han.

Två kulturers vitt skilda tolkningar av vapnet som företeelse och en sångs innebörd är inte lätta att ena. Det krävs tid och samtal för ömsesidig förståelse. Därtill fanns en känsla hos Ramy att vara censurerad även i Sverige när någon plötsligt ifrågasatte hans sånginnehåll och motiv. Efter releasen visade det sig dessutom att ett missförstånd hade skett angående rättigheterna och videon plockades bort. För Sverige, rättighetslandet, som håller upphovsrättsliga frågor högt, särskilt med en SKAP-medlem som fristadsgäst, måste upphovsrätten självklart respekteras. Därtill hör inte vapen hemma i det gemensamma arbetet för ökad yttrandefrihet. En revolutionsmusiker, å andra sidan, som snabbt och kraftfullt vill agera på samhällsliga förändringar har ett helt annat fokus. ”Jag har inte tid att prata om rättigheter – jag har en frihetskamp att föra!” säger han.

Professionella villkor och pro bono

Engagemanget kring en konstnär i fristadsresidens kan bli intensivt i flera avseenden. Det handlar för värden inte bara om att hjälpa personen tillrätta, att skapa trygghet och nätverk, utan också om att möta personens egna upplevelser av sin situation och sina förutsättningar att fortsätta vara kreativ. Vilken grad av insatser som är rimlig kan vara svårt att avgöra, både på förhand och längs vägen. Varje fristadsgäst är unik i sin personlighet och sin yrkesutövning. Att följa mallar för hur saker ska hanteras fungerar sällan utöver grundinsatserna (personnummer, bostad, sjukvård osv.).

Ramy Essam har i Sverige fått en mängd kontakter som i sin tur hjälpt honom vidare, förstås i kombination med hans egen drivkraft och hans idéer. Många personer bidrar med oavlönade insatser. Enligt Freemuse kan det vara svårt för en musiker i residens att se allt som sammantaget blir gjort för särskilt för denne, eller att veta vad som är rimligt att förvänta sig. Risken är att bli betraktad som otacksam och arrogant om tacksamhetsnivån inte motsvarar hjälparens bild av nivån på insatserna.

Frågan om frivillighet gäller även förfrågningar till fristadsgästen själv. Förväntningar på att Ramy ska ställa upp gratis i aktivistliknande sammanhang har noterats. Ibland är ett sådant engagemang rimligt och relevant från fristadsgästens sida, men inte alla gånger självklart. Ramy Essam får också ta emot kritik från röster som upplever att han tar avstamp i revolutionen för att göra karriär, medan tillvaron är mer komplex än så.

Ideella insatser är också en fråga om kulturskillnader och professionella villkor. När Ramy Essam skriver musik så gör han det i huvudsak till texter av en textförfattare i Egypten, personer i hans hemlandsnätverk och som i regel ställer upp utan ersättning. Detsamma gäller hantering av Ramys webbsida, filmare och grafiker som skapar och laddar upp musikvideos etc. Motsvarande insatser i Sverige skulle knappast kunna ske ideellt om de ska hålla hög kvalitet och professionell nivå. Att professionella krafter engagerar sig ideellt kring en fristadskonstnär för den goda saken, att

därigenom själva bidra till yttrandefrihet och en röst som världen behöver, är förstås gott, men för fristadssystemet bör dessa frågor ytterligare medvetandegöras och en diskussion om professionellt och ideellt hållas levande.

Kulturskillnader – känslan av trygghet

Sverige handlar om trygghet, om solidaritet, om demokrati, om punktlighet, om individuella möjligheter, om allas lika rätt till vård, om konsensus, om jämställdhet och likabehandling, om barns och ungas rätt till utbildning och kreativitet, om allas rätt att möta kultur. För den som inte är van med att vänta på en läkartid, med skatter och moms, med rättigheter och avtal, med att passa tider och med konflikträdsla så kan vardagen bli knepig. Särskilt med en inre press att snabbt behöva anpassa sig för att hinna göra något meningsfullt under sitt tvååriga residens, och att samtidigt trivas. Det Sverige vill erbjuda av trygghet uppfattas nödvändigtvis inte just så av alla.

Ramy Essam bytte ett folkmyller i Egypten och en social, flexibel livsstil mot en period i ett land som är uppbyggt på ett rutsystem av regler och struktur. I kombination med avsaknaden av sina vänner och familj kommer ensamhet och tristess nära, och som bot för det en lockelse av berusning för att slappna av. Att hålla fokus när både världen och en själv snurrar, att vara stark och samtidigt visa sin sårbarhet och tacksamhet i närmiljön kan kännas kravfyllt och problematiskt. Att ta dag för dag och samtidigt tänka långsiktigt. Att behålla sina vänner i hemlandet men se en mening i att också skaffa nya. Att få ro till att använda ensamma stunder för det egna skapandet.

Och så att hitta eller behålla sin identitet i den nya miljön, i Ramys fall att på nya sätt känna vad det innebär att vara egyptier. Sedan ankomsten till Malmö har Ramy träffat flera personer som är egyptologer – personer i den här delen av världen som i vissa avseenden kan mera om hans land än han själv. Ja han känner den egyptiska vardagen – människorna, klasskillnaderna, politiken, militären, polisen, media och kulturskaparna – men inte i lika hög grad sin historia. Och i nästa led – var ska hans tvååriga son växa upp? ”I want him to be safe and to have a bright future. Maybe he can't have that in Egypt. But I don't want him to be Swedish. I want him to feel his Egyptian heritage.”

Att få tid för reflektion, för självutveckling och att förankra nya tankesätt är viktigt, särskilt för en ung person med tillräckligt mycket inneboende kraft att gå vilka vägar som helst. För Ramy Essam kan känslan av att vara beroende av andra i ett fristadsresidens emellanåt kännas trång. Med en personlighet som har svårt att passa tider och vara på rätt ställe vid rätt tidpunkt kan det också bli en börda att känna att man gör andra besvikna genom att komma sent, missa flighter eller inte leva upp till omgivningens förväntningar. Här gäller det att ha förtroendefulla kontakter som är lättillgängliga, som kan fånga upp förvirringen och bidra till stabilitet, ro och framtidstro. Några som kan ge energi och som kan lyssna, men också prestigelöst våga ifrågasätta och bromsa föreställningar och flykter.

Att vara ”artist-oriented”

ICORN tillhandahåller ett system för hur värdstäder och konstnärer i behov av en mer skyddad, eller ska vi säga mer öppen, miljö kan hitta varandra. Ett antal organisationer opererar i anslutning till processerna och lokalt, regionalt och nationellt finns mål och insatser som anknyter till fristadssystemet. Konstnären är huvudföremålet för verksamheten inom fristadssystemet (även om lokala aktiviteter kring demokrati och yttrandefrihet kan arrangeras även utan deras medverkan). Systemet kretsar kring konstnärerna och deras alster och friheten att sprida dem.

En bild framträder där konstnärerna, i det här fallet musikerna, betraktas något olika hos olika aktörer i fristadssystemet. Vad innebär det att i processen vara ”artist-oriented”, att sätta konstnärsrollen i första rummet. Och vad innebär det för konstnären att ha den nyckelrollen inför ankomst och under vistelsen:

ICORN koncentrerar sig i bedömningen av ansökningar på verken, alstren – vad är det i det som konstnären har skapat, publicerat, delat som leder till hot och trakasserier. *Finns det ett reellt fristadsbehov, vilken är hotbilden och var kan personen få residens?*

Värdstaden behöver en person som kan passa bra in på orten, delta i kulturlivet och den offentliga debatten och som har förutsättningar att trivas. *Vem är den personen?*

Konstnären behöver arbetsro, förutsättningar att vara kreativ, ett socialt nätverk och möjligheter att komma ut med sina alster. *Var kan det vara?*

Organisationer för mänskliga rättigheter med särskilda kunskaper om konstuttrycken har särskild förståelse för de sina inom respektive konstområde (PEN, Freemuse, Cartoonists Rights Network m fl.). Det räcker inte att betrakta konstnären och dess alster som ”case” som ska placeras. *Vem är människan bakom verken och var kommer personen till sin rätt?*

Hur dessa intressen kan förstås och genomföras i samklang diskuteras redan mycket parterna emellan. Viktigt är att konstnärerna själva är med i samtalet så att samverkan inom systemet kan utvecklas mot en ökad ömsesidig förståelse.

Säkerheten främst i en ”Safe Haven”?

Säkerhetsfrågor ligger högt på agendan när kommuner tar beslut om att bli fristad. På vissa orter samarbetar man med polis och säkerhetspolis om det finns en hotbild kring fristadsgästen, och boendesituationen planeras så att vederbörande ska känna sig trygg. Ramy Essam är dock tydlig med vad han anser om säkerhet.

Han är medveten om att han är en offentlig person och att den musik han delar innebär risker för honom. Han ser inte säkerhet som den högsta prioriteringen av saker som bör fungera i ett fristadsresidens – den går ändå inte att garantera, menar han, och den har personer i behov av fristad ofta redan äventyrat gång efter annan i sitt skapande genom att vara förändringsbenägen och orädd. Nej högst på listan är en möjlighet att fortsätta vara kreativ, att kunna återuppta sitt konstnärliga arbete, och en riktigt genomtänkt placering som erbjuder förutsättningar och nätverk för detta, inte enbart trygghet och politisk vilja att stå upp för yttrandefrihet eller att ”rädda en konstnär”. Parallellt med det synsättet uppvisas också en stor tacksamhet för det miljöombyte han själv genom fristadssystemet har fått möjlighet att göra.

Varför gynna en redan uppbackad musiker

En kritik mot fristadssystemet som har uppfattats från musikbranschen är att vissa aktörer har svårt att motivera ett engagemang kring en enskild musiker som redan får stor uppbackning när det finns andra av inflyttade musiker som ännu bättre behöver speltillfällen och nya nätverk. I kritiken blir frågan om att en offentligt viktig men tystad röst kan behöva särskilda insatser sekundär. Frågan är dock hur musikbranschen hittar de andra, professionella, inflyttade musikerna. Musikhögskolan i Malmö vill ta ett särskilt ansvar för att fånga upp dessa genom att erbjuda professionella nätverk, undervisning och aktiviteter till musiker som kommer till Sverige som flyktingar, samt till ensamkommande flyktingbarn som kan behöva eller ha glädje av musikaktiviteter. Frågan är aktualiserad hos universitetsledningen och diskuteras aktivt.

En fristadsgäst betraktas inte officiellt som flykting, men det finns skäl att titta på hur båda dessa områden, i vissa avseenden, kan gynnas av att lyftas in i en gemensam diskussion – sysselsättning för professionella konstnärer som kommer till Sverige som flyktingar samt fristadsgäster i residens, båda med ett starkt historieberättande i bagaget. Kanske kan musiklivets engagemang i fristadsfrågorna bidra till att även andra inflyttade musiker når våra scener, arrangörer och publik, som en insats för ökad mångfald och med ett kombinerat musiker- och medborgarperspektiv.

Vad händer sen?

Migrationsverkets regler

För att få stanna i Sverige efter att det tvååriga residenset löper ut måste konstnären ansöka om förlängt uppehållstillstånd. Om förutsättningar finns för att försörja sig kan konstnären ansöka om permanent uppehållstillstånd. I annat fall gäller arbetstillstånd alternativt tillstånd på grund av anknytning. Det finns inga särskilda lagrum för fristadskonstnärer gällande asyl; om konstnären anser det riskfyllt att återvända till hemlandet och befarar förföljelse prövas ansökan om asyl på samma sätt som andra asylansökningar.

Från Malmö stad har processen varit målmedveten för att fristadsärenden ska kunna hanteras i särskild ordning på Migrationsverket. Idag finns processen ovan väl beskriven på Migrationsverkets hemsida. Tillsammans med att alla ”konstnärer som förföljs eller hotas på grund av sitt arbete och därför behöver en fristad” nu är att betrakta som motiverade sökanden av uppehållstillstånd enligt fristadsordningen ska betraktas som ett bra steg framåt. Dock vill Malmö tillsammans med det nationella fristadsverket fortsätta den dialogen för att återigen kunna korta handläggningstiderna och skapa en rak väg för frågorna hos myndigheten. Skyddsbehov kan uppstå snabbt, och flertalet gånger har konstnärer på väg in i systemet hamnat i mycket riskfyllda situationer när hanteringen på Migrationsverket har varit långsam. En utarbetad praxis betyder inte att utvecklingsarbetet kring fristadsfrågorna är klart.

Framtidsplaner

Ramy Essam är målmedveten. Han vill återvända till Egypten under 2017 när han har fyllt 30 år, detta så att han kan undgå militärtjänst, vilket han ser som synonymt med militärfångelse. I Sverige skriver han och spelar in låtar tillräckligt för att kunna fortsätta att släppa musik från fängelset ifall han skulle bli frihetsberövad. Kanhända kan den karriär och det kontaktnät som han nu bygger upp hjälpa honom att bemötas på ett nytt sätt i hemlandet. Kanske kan de internationella kontakterna inom diplomatkåren agera och problem skulle uppstå. Ramy har också mottagit

intresseförfrågningar från andra aktörer i andra länder som eventuellt är beredda att erbjuda honom kortare residens efter att hans fristadstid i Malmö är slut, t ex USA. Skulle han ångra sig och se en framtid med Sverige som bas finns familjen färdigt på plats och en bra grund för arbetstillfällena.

Ramys management rigger för en rad eventualiteter, Malmö stad håller en stadig hand på ”utslussningen” och Freemuse håller blicken långt fram, fångar upp intresseyttringar och avser hjälpa till.

Den nordiska dimensionen

Av de organisationer som arbetar med fristadsfrågor finns en stor koncentration till Norden. Sverige är det land i världen som har flest städer och regioner som är medlemmar i ICORN och således aktiva fristäder (nov 2015). Norge är starkt i och med ett generöst regelverk för mottagande för fristadsgäster och ICORN:s placering i Stavanger. Reykjavik på Island är fristad och i Helsingfors finns en stark organisation som driver att Helsingfors ska bli Finlands första fristad (HIAP). Åland (som självstyrande område i Norden) har haft Ramy Essam som medverkande i välbesökt litteraturfestival på temat ”Flykt”, vilket har öppnat upp för fristadsfrågan bland kulturaktiva. Ramy själv konstaterar att ”om till och med människorna på den här avlägsna lilla ön bryr sig om min kamp för frihet i mitt land, då finns det stor mening i det jag gör”.

För många nordbor, infödda som inflyttade, är yttrandefrihet och konstnärlig frihet en självklarhet i våra nordiska länder. Politiken håller dessa frågor högt på agendan. Det gör Norden till en naturlig region för ännu fler fristäder. Här kan fristadskonstnärerna fortsätta sina yrkesmässiga strävanden att visa på orättvisor genom artiklar, publikationer, konserter, bildkonst, illustrationer och offentliga samtal. Dock lever vi i en tid där yttrandefrihet sätts på prov även på våra breddgrader. Offentliga konstverk och teaterpjäser får plockas ner och konsertlokaler attackeras. En närvaro av fristadskonstnärer ger ytterligare dimensioner på uttrycksfriheten i våra samhällen och synliggör frågan.

Att arbeta nordiskt med fristadsfrågorna

Hur kan den nordiska nivån arbeta med fristadsfrågorna och hur kan särskilt det nordiska kultursamarbetet bidra till utveckling och stabilitet? Till exempel genom bidragsgivning, politiska beslut samt genom att vara närvarande i nätverken.

- **Bidragsgivning.** Malmö stad stöds genom ett längre nätverksstöd av KulturKontakt Nord för att bygga breda nätverk inom området och arrangera mötesforum. Även andra aktörer har mottagit stöd för fristadsaktiviteter. En särskild diskussion inom stödgivande organ kring ändamålsenlig bidragsgivning i relation till fristadsfrågorna är nödvändig. Föremål för ansökningar kan till exempel vara aktiviteter som involverar fristadsgäster, uppbyggnads- eller fördjupningsarbete hos fristäderna själva, nya typer av nätverk, utvecklingsarbete hos organisationer som arbetar med fristadsfrågor, kulturaktörers engagemang och utbildning i fristadsfrågor, former för hur fristadskonstnärer kan möta unga eller andra målgrupper, nordiska miniresidens för hotade utövare eller utveckling av konstnärsdrivna initiativ.
- **Politiska beslut.** Olika regler avseende uppehållstillstånd och asyl för fristadskonstnärer gäller i de olika nordiska länderna. I Sverige har fristadsfrågorna särskild hantering hos Migrationsverket, men för permanent uppehållstillstånd och asyl gäller samma regler som för övriga sökande. I Norge får fristadskonstnärer som tas emot genom ICORN automatiskt asyl och får stanna i landet. Fristäder för hotade konstnärer bör vara en av de frågor som ska stå på ministrarnas gemensamma agenda och utgöra en samverkan mellan politikområden. Detta som en stark signal om fortsatt yttrandefrihet och hur kulturen bidrar till att ytterligare stärka den bl a genom kulturskaparnas ögon på våra samhällen.
- **Starka nätverk.** Närvaro av nordiska organisationer och instanser i de nätverk och mötesforum som opererar på området stärker den nordiska dimensionen i frågorna. Exempel på aktiviteter som kan komma ur ett starkt nordiskt nätverk är gemensamma residens (se nedan) och snabbare spridning av kunskap och erfarenheter för att möjliggöra flera fristäder.

SafeMUSE – nordisk sakkunskap om musikfristäder

SafeMUSE (Safe Music Havens Initiative) är en ideell medlemsförening med det huvudsakliga syftet att erbjuda förföljda artister och konstnärer en säker plats att bo och arbeta på i ro av konstnärlig frihet. I detta ingår ett nära samarbete med den mottagande parten, med lokala och regionala musiker och grupper/ensembler, och ett nätverk av partners och medarbetare för ömsesidigt lärande, utbyte och utveckling. SafeMUSE grundades 2013 av musiker och kompositörer i Norge. Man arbetar i nära samarbete med Freemuse och upphavsorganisationer på musikområdet. Verksamheten bygger på och främjar de internationella principerna om mänskliga rättigheter i form av konstnärlig

frihet hos artister, kompositörer, traditionsbärare och deras musik. SafeMUSE finansieras av det norska utrikesdepartementet, Musikernes Fellesorganisasjon (MFO), Norsk forening for komponister og tekstforfattere (NOPA), Norsk Komponistforening. För 2014/2015 har SafeMUSE även stötts av Nordiska ministerrådet genom Kulturkontakt Nord, Kulturrådet Norge och Music Norway.

Organisationen har arbetat för att utveckla en särskild fristadsordning för musiker att relatera till norska utrikesdepartementet och systemet för flyktingmottagning. Initiativet har inte kunnat etableras varför SafeMUSE nu, med anledning av att ICORN öppnat upp även för musiker, fokuserar på en utveckling av residensorter för musiker enligt ICORN:s modell. SafeMUSE har ställt sig till förfogande för ICORN gällande matchning av musiker och orter men har ännu inte fått någon formell förfrågan att bistå. ”Det är avgörande att musiker och musikskapare som kommer till en fristad passar in i den miljö som orten kan erbjuda samt att musikern kan hitta bra och motiverade kollegor så att bästa möjliga arbetsförhållanden skapas”, anser SafeMUSE. Man har lobbat aktivt för flera musikfristäder i Norden och bistår med kunskap där det behövs. Inför att Harstad i Nordnorge blev musikfristad samarbetade SafeMUSE med danska Freemuse och känner fortsättningsvis stort ansvar för vidareutvecklingen. På eget initiativ involveras fristadsmusiker i aktiviteter kring konstnärlig frihet, och man samarbetar brett kring olika typer av residens, t ex med finska HIAP.

Miniresidens

Ett av SafeMUSE:s initiativ till alternativa residens utanför ICORN:s program är en typ av ”satellitresidens”. En musiker som inte är aktuell för tvåårigt fristadsresidens genom ICORN men som ändå på grund av förföljelse i hemlandet behöver lämna landet en kortare period kan via den här modellen göra en turné med längre stopp på respektive ort. Exempel: I november 2015 kom den iranska singer-songwritern Farzané Zamén till Norden för en några veckors vistelse i Oslo, Bergen och Malmö genom ett snabbt etablerat samarbete mellan Freemuse, SafeMUSE och Malmö stad. Det lokala professionella nätverk som finns på respektive fristadsort nyttjades. Här får musikern en möjlighet att framträda, träffa nya kollegor, starta samarbeten, spela in nytt material, föra offentliga samtal och kan med det förhoppningsvis stärka sin position som musiker i hemlandet. Det ger fristadsorganisationerna konkreta aktiviteter att samarbeta kring samt synlighet, samt ställer höga krav på lokala samarbetspartners att kunna ställa upp med relativt kort varsel

Konstnärlig frihet – en mänsklig rättighet

Yttrandefrihet, konstnärlig frihet och rätten att delta i kulturlivet, statueras tydligt i deklARATIONEN för mänskliga rättigheter, The Universal Declaration of Human Rights (1948) samt i International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966/1976).

Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.
(UDHR, Article 19)

(1) Everyone has the right freely to participate in the cultural life of the community, to enjoy the arts and to share in scientific advancement and its benefits.

(2) Everyone has the right to the protection of the moral and material interests resulting from any scientific, literary or artistic production of which he is the author.

(UDHR, Article 27)

1. The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone:

(a) To take part in cultural life;

(b) To enjoy the benefits of scientific progress and its applications;

(c) To benefit from the protection of the moral and material interests resulting from any scientific, literary or artistic production of which he is the author.

2. The steps to be taken by the States Parties to the present Covenant to achieve the full realization of this right shall include those necessary for the conservation, the development and the diffusion of science and culture.

3. The States Parties to the present Covenant undertake to respect the freedom indispensable for scientific research and creative activity.

4. The States Parties to the present Covenant recognize the benefits to be derived from the encouragement and development of international contacts and co-operation in the scientific and cultural fields.

(ICESC, Article 15)

Kontakter och länkar

Ramy Essam, fristadsgäst i Malmö 2014-2016

Fredrik Elg, tf utvecklingschef kulturförvaltningen, Malmö Stad

Ellen Nilsson, nämndsekreterare Malmö stads kulturnämnd

Helge Lundhe, Executive Director, ICORN – International Cities of Refuge Network

Ole Reitov, Executive Director Freemuse

Jan Lothe Eriksen, Project Manager, SafeMUSE – Safe Music Havens Initiative

Alfons Karabuda, ordförande SKAP

Lars Andersson, Utbildningsledare/Universitetslektor, Musikhögskolan i Malmö/Lunds universitet

Maria Jacobsson, Avdelningschef Kultur Skåne

Henrik Lillsjö, Kiyou Management

Peter Hallberg, Associate Professor of Political Science/Deputy Head of Department, Malmö högskola

Magnus Gustafsson, vice VD Musik i Syd

Därtill har information hämtats från nämnda organisationers webbsidor, ur regleringsbrev samt protokoll.

FRISTAD Malmö <http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Kulturstod--stipendier/Stipendier--priser/Fristad.html>

ICORN <http://icorn.org/>

Freemuse <http://freemuse.org/>

SafeMUSE <http://www.safemuse.org/>

HIAP <http://www.hiap.fi/>

Artsfex <http://artsfex.org/>

SKAP <http://www.skap.se/>

Kulturrådet <http://www.kulturradet.se/sv/Handbok-for-fristadsforfattare/>

Migrationsverket <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Fristad-at-konstnarer.html>

Region Skåne <http://utveckling.skane.se/utvecklingsomraden/kulturutveckling/litteratur/fristadsforfattare/>

Ulrika Lind <http://ulrikalind.com/>

Konferens Safe Havens for Artists at Risk – a Nordic Perspective, Malmö 2013

http://www.kulturradet.se/safe_haven

Artiklar

The New Yorker: <http://www.newyorker.com/news/news-desk/hero-tahrir-square-comes-new-york>

Buzzfeed: <http://www.buzzfeed.com/djpeisner/ramy-essam-needs-to-stay-famous-so-he-doesnt-get-killed#.ym68Q3O2o>

Film: "Irhäl – moments from Tahrir Square. A story about the strong power of music", Möllevångstorget i Malmö 2015

<http://www.musikisydchannel.se/osynliga-konserter/>

Om konstnärlig frihet

<http://www.skap.se/detta-vill-skap/konstnarliga-rattigheter/ytrandefrihet>

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/CulturalRights/Pages/ArtisticFreedom.aspx>
